

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra historie

Komunističtí političtí vězni v Uherském Hradišti

Communistic political prisoners in Uherské Hradiště

Bakalářská práce

Petra Dosoudilová

Vedoucí bakalářské práce: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 12. května 2011

OBSAH:

Úvod	5
1 Historické souvislosti	6
1.1 Nacismus versus komunismus.....	6
1.2 Mezinárodní souvislosti.....	7
2 Vývoj odsuzování za protistátní činnost	9
2.1 Přehled zákonů	9
2.1.1 Zákon 50/1923 Sb.	9
2.1.2 Zákon 231/1948 Sb.	9
2.1.3 Zákon 86/1950 Sb.	10
2.1.4 Zákon 119/1990 Sb.	10
2.2 Přehled trestů uložených v letech 1948-1959.....	12
3 Hlavní orgány při tvorbě procesů	18
3.1 Politické orgány.....	18
3.2 Státní bezpečnost.....	19
3.2.1 Sovětské poradci.....	19
3.3 Justice	20
4 Obecné schéma vzniku procesů	22
5 Průběh procesu	24
5.1 Sbíráání informací.....	24
5.2 Zatčení	26
5.3 Vyšetřovací metody.....	26
5.4 Soudní přelíčení.....	28
SITUACE V UHERSKÉM HRADIŠTI	
6 Stručná historie věznice v Uherském Hradišti.....	30
7 Grebeníček, Hlavačka a ti další.....	31
7.1 Alois Grebeníček.....	32

7.2 Ludvík Hlavačka	33
7.3 Další vyšetřovatelé	34
7.3.1 Milan Moučka	34
7.3.2 Antonín Prokeš.....	35
7.3.3 Dobří vyšetřovatelé.....	35
8 Osudy některých organizací a vězňů	37
8.1 Orel a organizace Blaník	37
8.1.1 Soud	39
8.1.2 Záznam o mučení vězňů.....	40
8.2 Vladimír Drábek.....	43
8.3 Různé vzpomínky	44
9 Uherskohradištské oběti	45
10 Soud s Hlavačkou, Grebeníčkem a Zavadílkem	47
Závěr	49
Anotace	50
Annotation	51
Použité prameny	52
Použitá literatura	53
Seznam tabulek.....	55

Úvod

„Bilance vlády komunistů v letech 1948 až 1989 je více než otřesná: 244 popravených, 8 000 umučených a ubitých, přes 100 000 dlouhodobě vězněných, k tomu statisíce rozvrácených rodin a nešťastných dětí...“¹

Komunistický režim v Československu trval 41 let a během této doby ovlivnil spoustu československých občanů. Tato práce se bude věnovat negativnímu a v dnešní době už i diskutovanému dopadu komunismu na společnost.

Politické procesy probíhaly po celou dobu komunistické nadvlády, přesto nelze říci, že jejich četnost byla pořád stejná. V československých dějinách jsou zaznamenány dvě velké vlny procesů, a to v období let 1948-1954 a na počátku 70. let. I mimo tyto hlavní vlny však docházelo k perzekucím, i když ne ve stejném rozsahu.

Tato práce se zaměří na situaci v 50. letech v Uherském Hradišti. Práce je rozdělena na dvě hlavní části. První se zaměřuje na obecný výklad problému. Pokusím se zde přiblížit průběh procesů, hlavní orgány, které se na tvorbě procesů podílely.

Druhá část je věnovaná Uherskému Hradišti, kde stála jedna z komunistických věznic. Úvod věnuji budově věznice, poté se budu věnovat samotným procesům, příběhům vězňů a postavám, které jsou s uherskohradištskou věznicí spojené.

Při práci jsem spolupracovala se členy uherskohradištské pobočky Konfederace politických vězňů, konkrétně s paní Honovou a panem Drábkem, kteří mi poskytli cenné informace a vzpomínky na jejich pobyty v komunistických věznicích.

Při práci mi pomohl dokument České televize s názvem Kauza Uherské Hradiště. Zajímavý byl také dokument Abeceda komunistických zločinů – Mučení, kde své vzpomínky vypráví bývalý uherskohradištský vězeň Pavel Hubačka.

¹ POSPÍŠIL, J.: *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003, s. 17.

1 Historické souvislosti

1.1 Nacismus versus komunismus

V závěru II. dílu *Černé knihy komunismu* srovnává Patrik Ouředník komunismus a německý nacismem. Jeho poznatky jsou zajímavé, proto jsem se rozhodla jeho závěry využít ve své práci. Je totiž pozoruhodné, že tragédie, kterou lidstvo poznalo skrze fašismus a jeho ideologii, se o pár let později opakuje. „Tvrdit, že nacismus byl horší než komunismus, protože vynalezl plynové komory, nedává v této perspektivě valný smysl. Tvrdit, že komunismus je horší než nacismus, protože trval déle a má na svědomí vyšší počet obětí, není o mnoho smysluplnější. Podobné postoje nevyhnutelně oslabují vinu druhého. (...) Některé ideologické aspekty jsou v komunismu a nacismu shodné, jiné nikoli. Oba systémy jsou kriminální. Oba jsou *kriminogenní*.“²

Nacismus byl naměřen proti Židům. Ideologie umožňovala nahradit Židy jinou „nižší“ rasou, jako byli Cikáni či Slované, ale tato náhrada byla vždy jen dočasná a nedokonalá. Naproti tomu komunistickým nepřítelem byl „měšťák“. Jeho roli mohl zastávat kdokoliv, aristokrat, intelektuál, homosexuál, věřící, imperialista. To umožňovalo komunistům přizpůsobit politiku aktuálním zájmům.³

Při vyhlazování Židů používali nacisté plán, který se opíral o pět bodů:

- vyvlastnění majetku,
- vystěhování a soustředění (koncentrace) obyvatelstva,
- vyvražďovací „mobilní operace“,
- deportace,
- střediska průmyslového usmrcování.⁴

V komunistickém postupu můžeme najít čtyři z pěti výše zmíněných bodů. Komunisté k hromadnému usmrcování nevyužili, s výjimkou Severní Koreje, průmyslové prostředky. Ke zbylým společným bodům můžeme přidat ještě další dvě opatření, a to svévolné rozsudky smrti a hladomor. Umělé vyvolávání hladomoru, se kterým se

² OUŘEDNÍČEK, P.: *Zločiny komunismu aneb stala se chyba?*. In: COURTOIS, S. – WERTH, N. – PANNÉ, J.-L. – PACZKOWSKI, A. – BARTOŠEK, K. – MARGOLIN, J.-L.: *Černá kniha komunismu. Zločiny, teror, represe II*. Praha, Litomyšl: Paseka, 1999, s. 290.

³ Srov. OUŘEDNÍČEK, P.: *Zločiny komunismu aneb stala se chyba?*. In: COURTOIS, S. – WERTH, N. – PANNÉ, J.-L. – PACZKOWSKI, A. – BARTOŠEK, K. – MARGOLIN, J.-L.: *Černá kniha komunismu. Zločiny, teror, represe II*. Praha, Litomyšl: Paseka, 1999, s. 288.

⁴ Srov. tamtéž, s. 289.

můžeme setkat např. v Číně, SSSR, Koreji, Etiopii, je v rámci moderních dějin typické pouze pro komunismus.⁵

Srovnání nacistického a komunistického vězení provedl v lednu 1988 v interviu pro pořad „The Other Europe“ maďarský odbojář I. Nyeste, když prohlásil: „Rozdíl mezi komunistickou tajnou policií a nacistickou – byl jsem jeden z těch vyvolených, jimž bylo dáno je poznat obě – nespočívá v jejich stupni brutality a krutosti. Mučírna byla v nacistickém žaláři stejná jako v komunistickém. Rozdíl leží jinde. Když vás jako politického disidenta zatkl nacisté, chtěli obvykle znát vaši činnost, vaše známé, vaše plány a tak. Komunisté se tímto nezatežovali. Už když vás zatýkali, věděli, jaký druh přiznání podepíšete. Na rozdíl od vás. Nikdy by mě nenapadlo, že se stanu ‚americkým špiónem‘“⁶

1.2 Mezinárodní souvislosti

Po skončení druhé světové války se protihitlerovská koalice začíná rozpadat. Centrem rostoucích sporů se stala Evropa, a to především v oblasti, kde se nacházely hranice protichůdných myšlenek. Na jedné straně stála kapitalistická společnost, do jejíhož čela se postavily Spojené státy americké, jejichž politika byla namířena proti Sovětskému svazu. Během roku 1947 byla formulována doktrína „zadržování komunismu“. „Spočívala na tezi o vzrůstu sovětského vlivu, o expansionismu SSSR, proti němuž je nutno postavit dostatečnou sílu všude, kde chce útočit na zájmy stabilního míru. Znamenalo to m.j. nepřipustit Sovětský svaz k rozhodování o stěžejních světových problémech, nedopustit další rozšíření jeho zájmových sfér, respektive snažit se tyto sféry zužovat.“⁷ Proti SSSR byly namířeny i pozdější dokumenty, z nichž nejvýznamnější je Trumanova doktrína, Maschallův plán, v pozdější době vznik NATO a řešení německé otázky. „V hospodářské oblasti počaly nejdříve USA a po nich i další kapitalistické státy uplatňovat politiku diskriminace a embarga vůči socialistickým zemím. Ty zvláště tíživě dopadly na československé hospodářství.“⁸

⁵ Srov. OUŘEDNÍČEK, P.: *Zločiny komunismu aneb stala se chyba?*. In: COURTOIS, S. – WERTH, N. – PANNÉ, J.-L. – PACZKOWSKI, A. – BARTOŠEK, K. – MARGOLIN, J.-L.: *Černá kniha komunismu. Zločiny, teror, represe II*. Praha, Litomyšl: Paseka, 1999, s. 289.

⁶ RUPNIK, J.: *L'Autre Europe. Crise et fin du communisme*. Paříž: Odile Jacob, 1990, s. 147. dle COURTOIS, S. – WERTH, N. – PANNÉ, J.-L. – PACZKOWSKI, A. – BARTOŠEK, K. – MARGOLIN, J.-L.: *Černá kniha komunismu. Zločiny, teror, represe I*. Paseka: Praha, Litomyšl, 1999, s. 362.

⁷ *Potlačená zpráva (Zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-68)*. Wien: Europa-Verlag, 1970, s. 6.

⁸ tamtéž, s. 6.

Na druhou stranu se postavil socialistický blok, který byl reprezentován především Sovětským svazem. Na průběh studené války reagovaly socialistické státy upevnováním svého vnitřního postavení a posilováním branné síly.⁹

V souvislosti s politickými procesy byla nejvýznamnější neodůvodněná podezření, která podporovala ideologickou myšlenku o zosťující se třídním boji. Období zhoršujících se mezinárodních vztahů toto přesvědčení posilovalo. Postupně byl v socialistickém bloku podezříván každý, kdo se v minulosti dostal do styku s kapitalistickými organizacemi, které se zabývaly vojenstvím, politikou nebo administrativou. Taktéž bylo nebezpečné pobývat delší dobu na Západě, či mít v této oblasti příbuzné. V některých socialistických zemích se stalo, že lidé, kteří patřili do tohoto „nebezpečného“ okruhu obyvatel, zastávali významná místa.¹⁰ „Tím se zdánlivě naplňovala teze o nejnebezpečnějším nepříteli se stranickou legitimací a ve vysoké funkci.“¹¹

⁹ Srov. Potlačená zpráva (Zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-68). Wien: Europa-Verlag, 1970, s. 7.

¹⁰ Srov. tamtéž, s. 7-8.

¹¹ Potlačená zpráva (Zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-68). Wien: Europa-Verlag, 1970, s. 8.

2 Vývoj odsuzování za protistátní činnost

„Nezvrátitelnost mašinerie politických procesů tkvěla v počáteční fázi v přesvědčení vedoucích komunistických funkcionářů, že jejich režim není dostatečně pevný. Proto bylo nutné výsledek státního převratu pojistit.“¹²

K příčinám politických procesů a perzekuce v počátečním období komunistické vlády patřila celková proměna společnosti. Předchozí demokratický režim se velmi rychle změnil v diktaturu. Zaniklo soukromé podnikání, ekonomika byla plně podřízena zájmům sovětského bloku, byly zrušeny soukromé podniky, proto téměř všichni občané byli zaměstnanci státních či státem kontrolovaných institucí a podniků, došlo téměř k zániku střední vrstvy a došlo k přetrhání vazeb s demokratickým světem.¹³

Tyto změny se setkávaly s odporem jednotlivců i skupin. V některých případech tito odpůrci veřejně vystupovali proti komunistickému režimu. Některé činy, které se běžně vyskytují v demokratickém režimu, jako třeba setkání přátel nebo pomoc lidem, kteří byli postiženi perzekucí, byly Státní bezpečností považovány za protistátní.

Následující čísla v této kapitole vychází z počtu rehabilitovaných osob na základě § 2 zákona č. 119/1990 Sb.¹⁴

2.1 Přehled zákonů

Až do října 1948 byli obžalovaní z protistátní činnosti souzeni podle zákona na ochranu republiky č. 50 z roku 1923, který byl poté nahrazen zákonem na ochranu lidově demokratické republiky č. 231. Od 1. října 1950 do 1. ledna 1962 platil trestní zákon č. 86, který doplnil předešlý zákon a zvýšil trestní sazby.¹⁵

¹² KAPLAN, K. – PALEČEK, P.: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 37.

¹³ Srov. KAPLAN, K. – PALEČEK, P.: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 38.

¹⁴ O tomto zákoně více na konci kapitoly.

¹⁵ Srov. KAPLAN, K. – PALEČEK, P.: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 38.

2.1.1 Zákon 50/1923 Sb.

Dne 19. března 1923 byl v Československé republice přijat zákon na ochranu republiky, který byl vyhlášen 31. března 1923 a účinnosti nabyl osmý den po svém vyhlášení.¹⁶

Podle tohoto zákona bylo v Československu v období 1948-1989 odsouzeno celkem 5187 osob. Z tohoto počtu bylo 3899 osob odsouzených v České republice, 1288 ve Slovenské republice.¹⁷

Obžalovaní se nejčastěji provinili proti §2 – Příprava úkladů. Obžalovaný byl v tomto případě odsouzen k jednomu až pěti letům vězení, v případě přitěžujících okolností se pobyt ve vězení mohl protáhnout až na deset let.¹⁸

V pořadí následující trestné činy byly proti § 14/1,5,6 a 14a – Rušení obecného míru, proti § 18 – Šíření nepravdivých zpráv, proti § 12/1 – Nepřekážení nebo neoznámení trestních podniků.

2.1.2 Zákon 231/1948 Sb.

Zákon na ochranu lidově demokratické republiky byl přijat 6. října 1948. K jeho vyhlášení došlo 16. října 1948 a účinnosti nabyl o osm dní později.¹⁹

Celkový počet odsouzených v Československu dosáhl čísla 26079. Přibližně pětina (5118 osob) byla odsouzena ve Slovenské republice, zbytek (20961 osob) v České republice.²⁰

Nejčastěji byli lidé odsouzeni za velezradu (§ 1), za kterou v jistých případech hrozil trest smrti. Hned za ní následuje provinění proti § 40 – Neoprávněné opuštění území republiky a neuposlechnutí výzvy k návratu a také proti § 3 – Pobuřování proti republice. V menší míře byli lidé odsouzeni za porušení § 32 – Šíření poplašné zprávy a § 38 – Ohrožování jednotného hospodářského plánu z nedbalosti.²¹

¹⁶ Srov. GEBAUER, F. – KAPLAN, K. – KOUDELKA, F. – VYHNÁLEK, R.: *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989 (Statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 71.

¹⁷ Srov. tamtéž, s. 85-91.

¹⁸ Srov. tamtéž, s. 72-87.

¹⁹ Srov. tamtéž, s. 93.

²⁰ Srov. tamtéž, s. 115-124.

²¹ Srov. tamtéž, s. 94-118.

2.1.3 Zákon 86/1950 Sb.

Tento zákon nabyt účinnosti 1. srpna 1950 a nahradil všechny dosud platné předpisy. Jak bylo naznačeno výše, přijal ustanovení předchozího zákona a zvýšil trestní sazby. K výrazné změně došlo, když „novela zrušila trest odnětí svobody na doživotí a nahradila jej trestem odnětí svobody na pětadvacet let. U trestných činů, kde byl dosud určen trest smrti jako jediný, stanovila vedle něho trest odnětí svobody na pětadvacet let.“²²

Celkový počet odsouzených odpovídá číslu 106 049. Převážnou většinu opět tvoří odsouzení z České republiky, kterých bylo 78 245. Na Slovensku mluvíme o 27 804 obětech.²³

V tomto zákoně se nacházelo 174 paragrafů. Celých 56 % lidí se provinilo proti § 135 a 136 – Ohrožení jednotného hospodářského plánu.

2.1.4 Zákon 119/1990

1. července 1990 nabyt účinnosti zákon o soudní rehabilitaci.

V § 1 je charakterizován účel zákona těmito body:

„1. zrušit odsuzující soudní rozhodnutí za činy, které v rozporu s principy demokratické společnosti respektující lidská práva a svobody zaručené ústavou a vyjádřené v mezinárodních dokumentech a mezinárodních právních normách zákon označoval za trestné,

2. umožnit rychlé přezkoumání případů osob takto protiprávně odsouzených v důsledku porušování zákonnosti na úseku trestního řízení,

3. odstranit nepřiměřené tvrdosti v používání represe,

4. zabezpečit neprávem odsouzeným osobám společenskou rehabilitaci a přiměřené hmotné odškodnění a

²² Srov. GEBAUER, F. – KAPLAN, K. – KOUDELKA, F. – VYHNÁLEK, R.: *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989 (Statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 125.

²³ Srov. tamtéž, s. 169-181.

5. ze zjištěných nezákonností vyvodit důsledky proti osobám, které platné zákony vědomě nebo hrubým způsobem porušovaly.“²⁴

Časově byl tento zákon omezen na soudní rozhodnutí v období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990 a spácháním skutku od 5. května 1945.

2.2 Přehled trestů uložených v letech 1948-1959

Následující statistické údaje ukazují, jaké tresty byly v jednotlivých letech a krajích Československé republiky uděleny.

Přehled trestů:

- trest smrti (v následujících tabulkách bude rozlišeno, zda byl vykonán, či nikoli)
- nepodmíněný trest odnětí svobody,
- podmíněný trest odnětí svobody,
- jiný trest (jiné tresty ukládané samostatně, tj. nápravné opatření, vyhoštění, zákaz činnosti),
- trest neuložen,
- propadnutí věci,
- propadnutí majetku,
- peněžitý trest.

Důležitým faktorem je teritoriální členění statistik. Zde se vychází z územního rozdělení na kraje, které platilo v letech 1960-1989. Tyto kraje jsou v tabulkách označeny čísly 1 až 12. Jednotlivá čísla odpovídají následujícím krajům:

- 1 – Praha
- 2 – Středočeský kraj
- 3 – Jihočeský kraj
- 4 – Západočeský kraj
- 5 – Severočeský kraj
- 6 – Východočeský kraj
- 7 – Jihomoravský kraj

²⁴ GEBAUER, F. – KAPLAN, K. – KOUDELKA, F. – VYHNÁLEK, R.: *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989 (Statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 53.

8 – Severomoravský kraj

9 – Bratislava

10 – Západoslovenský kraj

11 – Středoslovenský kraj

12 – Východoslovenský kraj

Sloupec označený písmeny Čs označuje celkový počet lidí odsouzených k určitému trestu v daném roce.

Důležité je pro mě srovnání kraje číslo 7, kam spadalo Uherské Hradiště, s ostatními kraji.

Tabulka č. 1: Trest smrti - vykonán

ROK	KRAJE												Čs
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1948	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	4
1949	4	5	-	1	4	-	-	2	-	3	-	1	20
1950	1	-	-	6	-	-	13	4	-	-	-	1	25
1951	4	3	-	1	-	4	15	3	1	1	-	1	33
1952	1	9	-	2	1	5	5	3	2	-	2	-	30
1953	-	1	-	-	-	-	3	3	-	1	1	-	9
1954	-	-	5	-	1	1	1	-	-	1	1	2	12
1955	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1956	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1957	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1958	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	5
1959	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1

Zdroj: GEBAUER, F. – KAPLAN, K. – KOUDELKA, F. – VYHNÁLEK, R.: *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989 (Statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 223.

Tabulka č. 2: Trest smrt – uložen, ale nevykonán

ROK	KRAJE												Čs
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1948	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	4
1949	4	5	-	1	4	-	-	2	-	3	-	1	20
1950	1	-	-	6	-	-	13	4	-	-	-	1	25
1951	4	3	-	1	-	4	15	3	1	1	-	1	33
1952	1	9	-	2	1	5	5	3	2	-	2	-	30
1953	-	1	-	-	-	-	3	3	-	1	1	-	9
1954	-	-	5	-	1	1	1	-	-	1	1	2	12
1955	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1956	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1957	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1958	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	5
1959	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1

Zdroj: GEBAUER, F. – KAPLAN, K. – KOUDELKA, F. – VYHNÁLEK, R.: *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989 (Statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 224.

Tabulka č. 3: Nepodmíněný trest odnětí svobody

ROK	KRAJE												Čs
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1948	64	169	89	145	202	109	197	173	48	163	79	46	1484
1949	1225	627	448	1332	862	682	1220	1184	437	543	547	401	9508
1950	1205	777	787	1848	1252	1291	1816	1457	410	871	994	650	13358
1951	841	560	519	1294	922	775	1848	1146	268	686	660	594	10113
1952	640	779	691	1090	1185	1232	1598	2088	430	992	984	847	12556
1953	486	873	862	1053	1500	1154	1478	2272	103	757	817	532	11887
1954	503	619	517	717	892	549	885	1174	42	419	326	549	7192
1955	317	521	377	524	658	564	629	1041	46	366	345	419	5807
1956	229	411	237	446	622	349	452	753	52	297	339	270	4457
1957	324	485	151	311	511	267	326	845	32	305	250	152	3959
1958	372	449	164	391	560	327	463	1260	26	489	237	267	5005
1959	260	322	140	295	375	307	316	931	15	255	157	152	3525

Zdroj: GEBAUER, F. – KAPLAN, K. – KOUDELKA, F. – VYHNÁLEK, R.: *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989 (Statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 225

Tabulka č. 4: Podmíněný trest odnětí svobody

ROK	KRAJE												Čs
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1948	2	8	4	8	14	20	1	13	1	10	7	8	96
1949	85	126	97	153	137	346	149	174	24	54	65	34	1444
1950	190	127	118	106	200	452	183	241	36	133	194	89	2069
1951	105	145	91	107	218	366	206	350	23	199	219	120	2149
1952	127	188	144	245	342	385	412	749	42	400	712	581	4327
1953	81	282	199	271	422	351	464	995	18	485	130	942	5816
1954	79	206	162	288	432	345	451	794	22	590	541	901	4811
1955	79	183	143	149	430	357	265	508	14	487	587	436	3638
1956	50	175	81	141	463	258	229	338	13	479	592	317	3136
1957	50	168	67	104	282	200	171	284	9	528	441	192	2496
1958	87	209	72	138	329	219	136	542	4	379	311	183	2619
1959	100	137	70	129	282	169	136	565	3	296	208	198	2293

Zdroj: GEBAUER, F. – KAPLAN, K. – KOUDELKA, F. – VYHNÁLEK, R.: *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989 (Statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 226

Tabulka č. 5: Jiný trest

ROK	KRAJE												Čs
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1948	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1949	1	-	-	-	5	1	-	-	1	7	2	-	17
1950	6	1	8	3	9	18	5	9	8	24	37	14	142
1951	6	11	6	14	29	21	35	47	18	38	93	20	338
1952	10	10	14	7	51	52	37	160	21	24	93	35	514
1953	5	16	10	18	48	31	26	141	3	23	71	21	413
1954	5	18	23	16	31	36	21	74	3	5	21	18	271
1955	2	26	11	7	57	22	22	44	1	6	9	15	222
1956	1	17	8	3	55	22	13	61	1	3	21	16	221
1957	2	40	10	7	32	11	18	21	1	8	27	11	188
1958	7	39	4	39	35	22	22	76	-	17	22	7	290
1959	12	21	8	31	34	17	10	103	-	15	16	6	273

Zdroj: GEBAUER, F. – KAPLAN, K. – KOUDELKA, F. – VYHNÁLEK, R.: *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989 (Statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 227

Tabulka č. 6: Trest neuložen

ROK	KRAJE												Čs
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1948	-	5	1	3	3	1	4	3	-	5	11	7	43
1949	1	8	3	10	11	13	7	11	-	7	17	6	94
1950	2	11	1	2	4	4	6	3	1	9	7	8	58
1951	2	4	4	10	5	3	8	5	-	6	1	5	53
1952	5	2	4	3	9	2	8	8	-	11	6	6	64
1953	6	6	5	1	5	4	1	12	-	6	5	4	55
1954	3	6	4	18	17	6	10	15	-	7	2	9	97
1955	2	6	2	9	14	6	11	7	-	2	3	13	75
1956	3	8	1	4	15	2	5	5	-	4	2	8	57
1957	3	5	2	3	18	2	4	7	2	12	3	10	71
1958	1	4	1	-	16	-	1	17	-	3	1	3	47
1959	2	6	1	6	23	2	3	9	-	9	5	11	77

Zdroj: GEBAUER, F. – KAPLAN, K. – KOUDELKA, F. – VYHNÁLEK, R.: *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989 (Statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 228

Tabulka č. 7: Propadnutí věci

ROK	KRAJE												Čs
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1948	-	1	2	1	10	-	-	1	-	-	-	-	15
1949	-	6	9	29	8	18	15	11	4	-	3	1	104
1950	-	1	7	8	5	18	77	5	1	4	4	4	134
1951	4	16	32	8	14	39	193	38	5	52	20	6	457
1952	13	7	24	36	32	39	311	36	12	74	94	68	776
1953	20	17	53	29	11	80	204	39	9	99	138	97	796
1954	7	3	33	16	15	24	112	15	1	50	37	61	374
1955	3	1	21	26	4	18	66	40	1	38	25	38	279
1956	2	7	11	7	4	8	27	14	2	35	34	12	163
1957	3	6	7	6	10	2	24	22	-	17	7	6	110
1958	2	1	15	7	5	12	41	15	-	16	12	3	129
1959	3	4	19	10	6	12	18	18	-	27	6	8	131

Zdroj: GEBAUER, F. – KAPLAN, K. – KOUDELKA, F. – VYHNÁLEK, R.: *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989 (Statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 229.

Tabulka č. 8: Propadnutí majetku

ROK	KRAJE												Čs
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1948	7	-	-	11	-	-	-	2	5	-	-	-	25
1949	177	34	34	128	114	70	170	120	50	43	13	51	1004
1950	197	106	187	470	205	343	484	255	153	100	90	44	2634
1951	235	93	135	317	162	241	557	179	121	138	133	127	2438
1952	190	238	242	279	206	563	324	273	200	349	191	148	3203
1953	26	242	336	190	246	350	223	183	8	205	119	183	2310
1954	78	96	166	117	181	135	110	149	1	100	46	86	1265
1955	36	131	148	97	72	164	128	166	3	77	17	37	1076
1956	12	58	80	52	33	56	85	62	2	33	14	9	496
1957	8	50	9	10	5	13	16	5	2	10	3	1	132
1958	87	45	25	14	18	60	90	43	1	30	10	4	427
1959	61	55	26	54	41	99	76	61	3	16	8	1	501

Zdroj: GEBAUER, F. – KAPLAN, K. – KOUDELKA, F. – VYHNÁLEK, R.: *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989 (Statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 230.

Tabulka č. 9: Peněžitý trest

ROK	KRAJE												Čs
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1948	7	21	4	13	5	3	6	21	3	12	14	9	118
1949	224	382	275	981	432	440	733	804	115	111	139	80	4716
1950	548	461	608	1393	625	987	1436	1174	266	443	648	401	8990
1951	226	289	310	529	456	573	1272	859	198	467	493	369	6041
1952	158	301	439	465	568	788	1095	1590	229	948	114	976	8705
1953	108	320	531	497	494	670	1038	1800	51	916	154	105	9025
1954	53	160	280	280	209	337	664	677	20	629	507	102	4845
1955	40	154	261	146	209	343	395	607	27	639	692	618	4131
1956	18	142	124	137	194	203	309	395	18	541	729	435	3245
1957	4	30	5	4	3	38	11	20	1	255	128	91	590
1958	3	15	17	13	6	23	40	54	-	100	39	60	370
1959	4	7	17	10	7	15	34	36	-	57	22	19	228

Zdroj: GEBAUER, F. – KAPLAN, K. – KOUDELKA, F. – VYHNÁLEK, R.: *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989 (Statistický přehled)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 231.

3 Hlavní orgány při tvorbě procesů

Při výrobě politických procesů sehrály hlavní úlohu tři složky: politické orgány, složky Státní bezpečnosti a justice.

3.1 Politické orgány

Největší podíl na tvorbě procesů v rámci politických orgánů měli funkcionáři, kteří o nich přímo rozhodovali. K nim patřil Klement Gottwald, Antonín Zápotocký, občas Viliam Široký a ministr národní bezpečnosti Ladislav Kopřiva, kterého v roce 1952 nahradil Karol Bacílek. Později se k těmto funkcionářům připojili ministr vnitra Rudolf Barák a členové politického sekretariátu, jako byli Alexej Čepička, Jaromír Dolanský, Václav Kopecký nebo Antonín Novotný, od roku 1954 se na procesech podíleli také členové politického byra.²⁵ „Významná úloha náležela Kl. Gottwaldovi. Rozhodoval o zatčení většiny vedoucích funkcionářů, byl informován o výsledcích vyšetřování a zasahoval i do přípravy velkých politických procesů.“²⁶

Kromě bezpečnostní komise ÚV KSČ existovaly menší komise. Krajské komise se nazývaly „bezpečnostní pětky“, její členové zastávali funkce krajského politického tajemníka KSČ, bezpečnostního referenta krajského národního výboru, krajského velitele Státní a Veřejné bezpečnosti a krajského bezpečnostního tajemníka KSČ. Tyto komise se zabývaly případy celokrajského významu a přebíraly důležité okresní případy. Méně významné okresní procesy a především „kulacké případy“ měly na starost okresní komise. Jejimi členy byl okresní politický tajemník, velitel Státní bezpečnosti a bezpečnostní referent okresního národního výboru, proto se nazývala „bezpečnostní trojka“.²⁷

„Bezpečnostní komise KSČ na všech stupních obdržely návrh politické koncepce od vyšetřovatelů nebo prokurátora, seznam obžalovaných a jejich trestných činů a doporučené tresty. Dále návrh obsahoval organizaci soudního přelíčení, místo konání,

²⁵ Srov. *O procesech a rehabilitacích I. (Zpráva „Pillerovy komise“ o politických procesech a rehabilitacích v Československu v letech 1949 až 1968)*. Brno: FLORENC, 1990, s. 78.

²⁶ *O procesech a rehabilitacích I. (Zpráva „Pillerovy komise“ o politických procesech a rehabilitacích v Československu v letech 1949 až 1968)*. Brno: FLORENC, 1990, s. 78.

²⁷ KAPLAN, K. – PALEČEK, P.: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 168-169.

délku jeho trvání, jména soudců, prokurátora, obhájců, někdy i svědků, výběr diváků a způsob propagace.“²⁸

3.2 Státní bezpečnost

Státní bezpečnost se od roku 1948 formovala jako samostatná politickomocenská síla. K její činnosti patřilo shromažďování informací, tzv. závadových poznatků, o funkcionářích na všech stupních.

Státní bezpečnost se stala hlavním pilířem procesů, byla schopná obvinít kohokoliv. Ani nejvyšší představitelé komunistické strany neunikli pozornosti bezpečnosti. Dokonce i samotný Klement Gottwald, který získával pravidelné zprávy o funkcionářích strany a o dalších činitelích, ve svém domě objevil v roce 1952 odposlouchávací zařízení.²⁹

3.2.1 Sovětští poradci

Důležitou složkou Státní bezpečnosti byli sověští poradci, v říjnu 1949 přišli první dva, od jara 1950 se jejich počet zvyšoval. Poradci zaujali svá místa na ministerstvu i v krajské správě bezpečnosti a už od počátku se těšili velké autoritě. „Jejich rady a názory chápali všichni jako příkazy a závazná rozhodnutí a viděli v poradcích vzor sovětské politické policie s největšími zkušenostmi v boji s vnitřním nepřítelem.“³⁰ Poradci měli z Moskvy povolení účastnit se výslechů zatčených, ale postupem času tuto možnost přestali využívat.³¹

Sověští poradci ovšem zůstali v pozadí politických procesů. Do jeho průběhu vnesli mnoho nových prvků, např. tvrdý psychický nátlak, dlouhodobé a nepřetržité výslechy, systém otázkových protokolů a metodu jejich vypracování, organizovanou konfrontaci a konstrukci monstrprocesů. Taktéž měli významný vliv na politické myšlená příslušníků Státní bezpečnosti, posilovali jejich sebevědomí, přesvědčení o výjimečném poslání a výsadní pozici v bezpečnosti, ve společnosti a v komunistické straně.³²

V rámci Státní bezpečnosti vytvořili organizovaný útvar, který měl vedoucího a zástupce. V období mezi jarem 1950 a létem 1951 byl vedoucím poradců Vladimír

²⁸ KAPLAN, K. – PALEČEK, P.: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 169.

²⁹ Srov. tamtéž, s. 173.

³⁰ Srov. tamtéž, s. 174.

³¹ Srov. tamtéž, s. 174.

³² Srov. tamtéž, s. 174.

Bojarský, jeho zástupcem byli Jesikov a Smirnov. Od léta 1951 byl Bojarský nahrazen Alexejem Besčasnovem.³³

3.3 Justice

Pod tento pojem spadají konkrétně Nejvyšší soud, státní soud, státní prokuratura, útvary ministerstva spravedlnosti, krajské a okresní soudy a prokuratury.

Tato instituce stála ve stínu Státní bezpečnosti, která „(...) předávala justici trestní oznámení, resp. případy s vykonstruovanou trestnou činností. Justice tyto případy přijímala, žalovala, soudila a vynášela určené tresty. Přesněji řečeno, tlumočila rozhodnutí přijatá komunistickými orgány a prosazovaná zvláštním útvarem ministerstva spravedlnosti.“³⁴

Po únoru 1948 byla právní forma chápána pouze jako formalita, která byla důležitá spíše pro vnější působení než pro skutečnou regulaci vztahů společnosti. V situaci, kdy zákony nebyly dodržovány a právo nemělo žádnou hodnotu, byly porušovány i ty zákony, které se týkaly boje proti třídním nepřítelům. Československé právo se dostalo do bodu, kdy se práva zločinců nelišily od práv nevinných. Procesy se vyznačují nejen porušením práva, ale hlavně nástupem bezprávního stavu společnosti, mluvíme o stavu naprosté právní nejistoty všech příslušníků státu, tedy i těch, kteří zastávali vysoké mocenské postavení.³⁵

Tvorba práva a jeho legální vynucování se dostalo do rukou vedení strany. „V případě podílu justice na procesech šlo opět pouze o nevelkou skupinu pracovníků prokuratury a soudu a ministerstva spravedlnosti, z něhož zejména o ministry (A. Čepička, Š. Rais a V. Škoda) a některé náměstky ministra. Ve všech politických procesech, malých i velkých, se uplatňoval hlavní znak kabinetní justice. O rozsudcích se nerozhodovalo u soudu, ale v jiných orgánech, a to politických, jako bezpečnostní komise ÚV KSČ, bezpečnostní pětky, politický sekretariát « komise K » (pozn. autora – komise K se skládala z ministrů spravedlnosti a státní bezpečnosti a jejich náměstků). Justice se stala

³³ Srov. KAPLAN, K. – PALEČEK, P.: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 174.

³⁴ KAPLAN, K. – PALEČEK, P.: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 195.

³⁵ Srov. *Potlačená zpráva (Zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-68)*. Wien: Europa-Verlag, 1970, s. 83.

vykonavatelem těchto příkazů a rozhodnutí a poskytovala jim zdání legality. Tento protiústavní proces se chápal jako uplatňování vedoucí úlohy strany.“³⁶

Kabinetní justice je vlastně likvidací soudní nezávislosti. Soudce byl odkázán na rozhodnutí politických orgánů. V popředí soudního procesu stál prokurátor jako hlavní činitel, soudce zaujímal postavení pouze jako vykonavatele prokurátorova návrhu. Velmi negativním jevem bylo dosazování mladých, nekvalifikovaných lidí na posty prokurátorů a soudců.³⁷

Je důležité upozornit, že ne vždy hráli soudci pasivní úlohu. Našli se případy, kdy někteří přicházeli s vlastní iniciativou. Tito soudcové pak často navrhovali tresty smrti, které komunistické vedení nebo bezpečnostní komise mírnili.³⁸

³⁶ *Potlačená zpráva (Zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-68)*. Wien: Europa-Verlag, 1970, s. 84.

³⁷ *Srov Potlačená zpráva (Zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-68)*. Wien: Europa-Verlag, 1970, s. 84.

³⁸ *Srov. KAPLAN, K. – PALEČEK, P.: Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 196-197.

4 Obecné schéma vzniku procesů³⁹

Obecné schéma vzniku politických procesů lze shrnout do 13 základních bodů. Tento postup se týkal nejen Československa, ale i dalších socialistických zemí.

- 1.) nejprve vedení strany označilo některé činnosti za protistranické (např. antisovětiismus, sionismus, sociálně-demokratismus atd.), a proto musí být tyto aktivity potírány;
- 2.) proti těmto protistranickým činnostem byla zahájena kampaň;
- 3.) hledali se konkrétní jedinci. Byla snaha tyto jednotlivce spojovat ve skupiny a tvořit centra;
- 4.) „na to vznikne požadavek sebekritiky « odhalených » a kritizovaných, neboť tím pomohou straně zbavit se těchto chyb a dokážou svůj poctivý komunistický postoj“⁴⁰ ;
- 5.) poté se objevuje požadavek, aby tito lidé byli potrestáni, strana měla vyvodit patřičné důsledky jejich činů;
- 6.) dochází tedy k zabavování stranických a státních příslušností. To je provázeno kampaní v tisku;
- 7.) v této fázi se objevuje požadavek, aby „viníci“ byli potrestáni;
- 8.) dochází tedy k zatčení. Tento akt se mohl odehrát již dříve a bez předběžné veřejné kritiky;
- 9.) „zatčení je rozhodující etapa, neboť jakmile se někdo dostane do rukou bezpečnostních orgánů, musí se dříve nebo později, za použití většího či menšího nátlaku, přiznat ke zločinecké činnosti – neboť bezpečnost je toho názoru, že kdo byl jednou zatčen, nesmí být propuštěn jako nevinný, neboť by se tím narušila důvěra v bezpečnostní orgány. Někdo se přiznal proto, že věřil, že tím slouží straně, jiný proto, že uvěřil slibům, že se mu nic nestane, a některý proto, že nemohl mučení vydržet fyzicky. Ti, co měli sílu se nepřiznat, byli souzeni neveřejně a byli drženi ve vězení nejdéle;“⁴¹
- 10.) po přiznání se vytvořil scénář soudního procesu, upravily se výpovědi, které se museli všichni, dokonce i svědci, naučit;

³⁹ Srov. PELIKÁN, J.: Úvod. In: Potlačená zpráva (Zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-68). Wien: Europa-Verlag, 1970, s. XXVII - XXVIII.

⁴⁰ PELIKÁN, J.: Úvod. In: Potlačená zpráva (Zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-68). Wien: Europa-Verlag, 1970, s. XXVII.

⁴¹ tamtéž, s. XXVIII.

11.) tento scénář byl schválen vedením strany, které ještě před procesem stanovilo výši trestu.

12.) před soudním řízením i během něho se organizuje masová psychóza. Ta vyústila v požadavky na nejvyšší trest pro obviněné;

13.) „na základě « přiznání » obžalovaných, kteří se sami obviňují z nejtěžších zločinů a « jménem lidu » se vynáší rozsudek, který obžalovaní přijímají jako « spravedlivý trest ».“⁴²

⁴² PELIKÁN, J.: Úvod. In: Potlačená zpráva (Zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-68). Wien: Europa-Verlag, 1970, s. XXVIII.

5 Průběh procesu

5.1 Sbírání informací

Na průběhu procesu měla největší podíl Státní bezpečnost. Její první úkol spočíval ve vyhledávání, odhalování a vytváření nepřátel režimu. Vedení bezpečnosti společně s bezpečnostní komisí KSČ určovalo okruh postihnutých lidí. Při tom uplatňovalo schopnost vytvářet zaměření činnosti odsouzených.

Nižší složky bezpečnosti se při hledání třídního nepřítele řídili směrnicí ústředí Státní bezpečnosti. V lednu 1949 se jejich pozornost soustředila na církve i ilegální činnost bývalých sociálních demokratů. O dva měsíce později se bezpečnost zaměřila na cizince, kteří pobývali v Československu, tvořila seznamy církevních spolků. V květnu se pozornost přesunula na studentstvo a agrárníky, v červnu opět na cizince a odpůrce zemědělské politiky. Svoji pozornost neustále měnila a během roku tak zničila velké ilegální celky. Od roku 1950 se Státní bezpečnost začala zabývat menšími skupinami, organizacemi v krajích.⁴³

Novým hlavním úkolem bylo zpracování kartotéky tzv. náznakové ilegální skupiny s osobními údaji. Z takového přehledu vykonstruovaných ilegálních skupin mohla bezpečnost snadno vybírat nepřátele a obvinění.⁴⁴

Státní bezpečnost k boji proti nepřátelům státu používala různé metody a prostředky. Už od roku 1948 vznikaly seznamy podezřelých, tyto seznamy se později změnilly v tzv. karty U a projevovala o ně zájem i státní prokuratura. Také existovaly speciální seznamy, např. kulaků.⁴⁵

Pro obviňování dalších lidí používala bezpečnost výpovědi vězňů. V naprosté většině byly tyto výpovědi vynucené různými druhy násilí. Další informace o ilegálních organizacích a nepřátelích státu se dozvídala náhodně nebo i výsledkem předem vytipované osoby. Kromě již zmíněných metod si informace opatřovali sledováním, kontrolou korespondence, odposlechem telefonních hovorů a také zprávami od

⁴³ Srov. KAPLAN, K. – PALEČEK, P.: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 175.

⁴⁴ Srov. tamtéž, 176.

⁴⁵ Srov. tamtéž, 176.

vlastních agentů.⁴⁶ Na seznamu „přísně sledovaných“ osob se objevovalo 3600 jmen. Těmto lidem Státní bezpečnost kontrolovala veškerou korespondenci. Ostatním občanům se kontrola pošty prováděla namátkově.⁴⁷

I při hledání záminky a „prokazování viny“ využívala bezpečnost různé metody. K nim patřily podstrčené nezákonné tiskoviny, které byly objeveny při domovních prohlídkách, zaslané falešné dopisy od emigrantů, které příjemce neohlásil, nebo dále návštěva nepravého agenta, jenž přesvědčoval podezřelého k ilegální činnosti.⁴⁸

Často bezpečnost prováděla domovní prohlídky bez přítomnosti majitelů bytu. Při tomto počínání mnohdy nepostupovala nenápadně. Obyvatelé bytu tak mohli najít drobné změny v uspořádání svých věcí a písemností. Často bezpečnost po sobě zanechala nepřehlédnutelné stop, příkladem může být cigaretový nedopalek v bytě nekuřáka.⁴⁹

Při hledání organizovaných skupin se objevovala snaha agentů dostat se do centra organizace, jednodušší tedy bylo vytvořit vlastní ilegální skupinu. Tato praxe se rozšířila do všech krajů, protože: (...) bylo snadnější likvidovat ilegalitu vytvořenou na základě provokace než odhalit ilegalitu skutečnou.⁵⁰

Státní bezpečnost neustále potřebovala nové agenty, kteří by pracovali v jejích službách. Často k tomu použila násilných metod. Jednou z nich je tzv. odluka, kdy byl člověk vybraný na roli agenta umístěn na několik dní do izolace, kde byl donucován ke spolupráci. Dalším způsobem byly tzv. verbovky. Ty byly založené na kompromitujících materiálech (patřily sem pornografické snímky) vytvořených bezpečností. Někteří agenti dokonce pocházeli z vězení. Tito vybraní odsouzení získali falešné občanské průkazy, získali šatstvo a pravidelný měsíční plat.⁵¹

⁴⁶ Srov. KAPLAN, K. – PALEČEK, P.: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 176.

⁴⁷ Srov. HEJL, V.: *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s.150.

⁴⁸ Srov. KAPLAN, K. – PALEČEK, P.: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 178.

⁴⁹ Srov. HEJL, V.: *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s.151.

⁵⁰ KAPLAN, K. – PALEČEK, P.: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 179.

⁵¹ Srov. KAPLAN, K. – PALEČEK, P.: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 178.

5.2 Zatčení

Příkaz k zatčení vydával některý vedoucí představitel Státní bezpečnosti či náměstek ministra, v případě zvlášť významné osoby dokonce sám ministr. S tímto postupem nesouhlasili prokurátoři, protože schvalování návrhu vazby spadalo do jejich kompetencí. O vazbě sami nerozhodovali a dokonce se o ní dozvídali až po dlouhé době. Zatýkáni podezřelých měl na starost speciální útvar.⁵²

Často se stávalo, že velitel bezpečnosti dal k zatčení pouze ústní příkaz a písemný podepsal až se značným časovým odstupem. Ministerstvo spravedlnosti proto ustanovilo prokurátora, který příkazy podepisoval okamžitě.⁵³

Je na místě upozornit, že v mnoha případech docházelo k zatčení bez materiálních podkladů. Na to, že nedostávají žádné materiály o činnosti zatčených, si vyšetřovatelé často stěžovali. Když pak v 60. letech působili jako svědci v případech poměrů ve Státní bezpečnosti, odvolávali se na tyto praktiky a uváděli ji jako svou polehčující okolnost. Ve svých výpovědích uvádí odpověď nadřízených na tyto stížnosti: „Tady máš zločince a udělej ho na sabotáž, ilegalitu nebo jiný trestný čin.“⁵⁴ Společně s argumentem sovětských poradců („Hlavním důkazem je sám vězeň a záleží na vyšetřovateli, aby získal z něho potřebné přiznání. Není důležité, jakým způsobem ho získá.“⁵⁵) tvoří základ pro tvrdé vyšetřovací metody.⁵⁶

5.3 Vyšetřovací metody

Po zatčení zažívali vězni dva druhy teroru – psychický a fyzický, které měli za cíl zničit osobnost vyslýchaného, zlomit jeho odpor a tím získat jeho přiznání. K obvyklým vyšetřovacím metodám patřilo bití, smýkání po zemi, nepřetržité výslechy trvající 2-3 dny a noci, noční buzení, přes den chůze v cele, věšení na mříž. Někteří „neposlušní“ vězni byli zavírání do temnic. Psychický nátlak spočíval ve vyhrožování smrtí a likvidací příbuzných, v neustálém ponižování nebo třeba v tvrzení, že se dotyčného zřekla rodina.

⁵² Srov. KAPLAN, K. – PALEČEK, P.: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 183.

⁵³ Srov. tamtéž, s. 183.

⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 183.

⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 183.

⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 183.

Politický vězeň Filip Jánský řekl: „Lidé byli přivázeni k výslechům jako dobytek s pytlem na hlavě, byli poutáni na rukou i nohou, byli osleповáni žárovkami, byli honěni karabáčem, byli do umdlení mláceni, byly jim vyráženy zuby, oči, byla jim pálena kůže rozžhaveným železem, byla jim – po nasycení uzenými rybami a po umístění do silně vyhřáté místnosti – odpírána voda, byl jim násilně znemožňován spánek; lidé byli po dlouhé dny máčeni ve vaně napuštěné fekáliemi a močí tak, že jim vyčnívala jen hlava, byli šokováni elektřinou a byla jim dokonce drcena varlata, kterýžto úkon byl v tamních odborných kruzích nazýván ‘telecí bečení’ nebo též ‘rajský protlak’ “. ⁵⁷

U všech významnějších procesů bylo využíváno výslechových plánů. Vyšetřovatel vypracoval návrh plánu, který schválil jeho nadřízený, velké případy schvaloval i sovětský poradce. Výslechový plán obsahoval otázky na obžalovaného a odpovědi, které vyšetřovatel musel na své oběti získat. Pokud se nepodařilo vynutit požadovanou odpověď, nebo pokud se protokol odchýlil od požadovaného obsahu a textu, musel vyšetřovatel pokračovat tak dlouho, dokud nebyl úspěšný. Výslech byl provázen fyzickými tresty, pokud vězeň odmítal spolupracovat, intenzita trestů se stupňovala. Vyšetřovaný se tak mnohdy po skončení výslechu nedokázal čitelně podepsat do protokolu. ⁵⁸

Sovětskými poradci byly zavedeny tzv. otázkové protokoly, jejich podstata spočívala v jednoznačně dané otázce, která předurčovala odpověď. Tyto protokoly mluvily v neprospěch vyslychaného, protože zaznamenávaly pouze jeho vinu. Taktéž přišli s vyšetřováním formou konfrontací. „Konaly se obvykle ve zvláštních místnostech. Byl přiveden vyšetřovaný a jiný vězeň ho obvinil z nějakého trestného činu, většinou jako svého komplice nebo vedoucího. Text jeho vystoupení sepsal vyšetřovatel a vězeň se jej musel naučit z paměti.“ ⁵⁹ Poté opustil místnost a následovala otázka, jestli vyšetřovaný souhlasí s obviněním. Jeho odpověď nebyla důležitá, v tomto bodě totiž konfrontace

⁵⁷ HEJL, V.: *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s. 152.

⁵⁸ Srov. KAPLAN, K. – PALEČEK, P.: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 184-185.

⁵⁹ KAPLAN, K. – PALEČEK, P.: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 186.

skončila a byla považována za úspěšnou. Pro vyšetřovatele byly důležité údaje, které získal od nastrčeného svědka, a ne jejich odmítnutí obžalovaným.⁶⁰

Jen velmi málo lidí dokázalo násilnému vyšetřování vzdorovat. Většina lidí se přiznala, někteří totiž věřili, že když uspokojí vyšetřovatele doznáním malého obvinění, jejich utrpení skončí. Vyšetřování však mělo podobu řetězu a po tomto dílčím doznání následovala další obvinění a s tím spojené výslechy. Jiní doufali, že u soudu své doznání odvolají a upozorní soudce na způsob, jakým si vyšetřovatelé jejich výpověď vynutili. Změna výpovědi byla však soudcem považována za přitěžující okolnost.

Kruté výslechy a nelidské zacházení se neobešly bez obětí. Při své cestě za „doznáním“ se vyšetřovatelé nezastavili téměř před ničím. Jedině v případě, kdy hrozilo, že vězeň výslech nepřežije, docházelo k předčasnému ukončení výslechu nebo alespoň ke zmírnění fyzického násilí. I přesto se objevily případy, kdy vězeň během výslechu umřel. Někteří odsouzení dokonce sami spáchali sebevraždu nebo se o ni alespoň pokusili.

5.4 Soudní přelíčení

Politický proces od začátku přesně charakterizoval jednotlivé role. Stejně tak byl dopředu přesně dán scénář soudního přelíčení, který se musel dodržet do nejmenších detailů. „Nebylo výjimkou, (...) že prokurátor byl kárán, jakmile změnil jen trochu znění otázek, připravených bezpečností. Soudci byli odvoláni, projeví-li sebemenší vlastní názor.“⁶¹

Za správný průběh procesu zodpovídala Státní bezpečnost. Nejen, že musela obžalované donutit vypovídat podle výslechových protokolů, měla na starost také svědky. S nimi bezpečnost nacvičovala řeč, u velkých procesů se svědkové své výpovědi museli učit zpaměti. V soudní síni byli obvykle přítomni vyšetřovatelé, kteří daný proces vedli. Ti zde sehrávali důležitou roli. Všem, kteří odmítali vypovídat podle předem daných protokolů, vyhrožovali různými hrůznými podmínkami ve výkonu trestu.

⁶⁰ Srov. KAPLAN, K. – PALEČEK, P.: *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 185-186.

⁶¹ HEJL, V.: *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s. 198.

„Vlastní obhajoba nevinného byla vyloučena již ve stadiu vyšetřování, které bylo nerovným zápasem obviněného s vyšetřujícími orgány, které zcela v souladu s instrukcemi svých nadřízených žádnou obhajobu nepřipouštěly s poukazem na to, že obviněný se může hájit před soudem.“⁶²

Obhájci se s obžalovanými mohli setkat až těsně před procesem. Jejich rozmluva trvala zpravidla kolem deseti minut (a to i v hrdelních případech) a obvykle se ho účastnil i příslušník vězeňské stráže.⁶³

Postavení advokátů nebylo vůbec jednoduché. Na obhajobu svého klienta neměli dostatek času a často byla jejich snaha marná, protože rozsudek byl už předem určen rozhodnutím z vyšších míst. Toto se však dělo převážně u velkých procesů, v těch menších mohli advokáti uplatnit své schopnosti a mnohdy se jim to povedlo.⁶⁴

Ne každý měl ovšem štěstí na to, že advokát chtěl skutečně hájit jeho zájmy. Objevovaly se případy, kdy obžalovaný odmítl obhájce, jako se tomu stalo v případě Bedřicha Kopolda, který prohlásil: „můj obhájce nehájí mne, ale obžalobu.“⁶⁵ Reakce advokáta Bartoše byla následující: „Klient nemá žádné právní zkušenosti, nemůže se sám hájit, není s to mou obhajobu posoudit.“⁶⁶ Soud Kopoldovo rozhodnutí nepřijal a Bartoš se na soudním přelíčení podílel až do konce.⁶⁷

⁶² HEJL, V.: *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s. 212.

⁶³ Srov. HEJL, V.: *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s. 213.

⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 214-215.

⁶⁵ HEJL, V.: *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s. 213.

⁶⁶ tamtéž, s. 213.

⁶⁷ Srov. HEJL, V.: *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990, s. 213-214.

SITUACE V UHERSKÉM HRADIŠTI

6. Stručná historie věznice v Uherském Hradišti

Za vlády Marie Terezie vstoupila dne 1. července v platnost nová soudní soustava. Uherské Hradiště se díky nové ústavě stalo sídlem krajského a okresního soudu.

V letech 1891-1897 probíhala stavba nového Justičního paláce, kam byly umístěny oba soudy. K této budově přiléhala i nová rozsáhlá věznice. Tento komplex budov se nacházel mimo tehdejší centrum města, dnes ho najdeme na Všehrdově ulici.

Během 2. světové války byla věznice využívána gestapem k věznění politických vězňů do doby, než měli nastoupit do transportů do koncentračních táborů. Po válce byli v Justičním paláci souzeni kolaboranti a na věžeňském nádvoří se konaly veřejné popravy oběšených.⁶⁸

1. února 1949 došlo reformou veřejné správy ke sjednocení soudních a politických krajů. Uherské Hradiště spadalo do Gottwaldovského kraje s krajským městem Gottwaldovem. Přesto byla řada krajských úřadů zřízena v Uherském Hradišti. Kromě finančního krajského úřadu či krajského archivu se zde nacházelo sídlo krajského soudu s věznicí. V Uherském Hradišti probíhalo krutému týrání a věznění až do roku 1960, kdy opět došlo k reorganizaci veřejné správy. Byl ustanoven Jihomoravský kraj se sídelním městem Brnem, tak se i krajský soud s vězením přemístil do Brna.⁶⁹

Celý komplex je zařazen mezi kulturní památky. Budova Justičního paláce v současné době slouží Střední uměleckoprůmyslové škole, věznice je od 60. let nevyužívána. V roce 1994 se budova stala majetkem ministerstva spravedlnosti, které neprovedlo plánovanou rekonstrukci budovy, kvůli tomu věznice neustále chátrá. Město Uherské Hradiště se společně s Konfederací politických vězňů snaží získat věznici do svého vlastnictví. Bohužel se tak zatím nestalo a myšlenka vybudování muzea totalitních režimů v prostorách věznice je zatím v nedohlednu.

⁶⁸ Slovácké slavnosti vína [online]. c2005-2010, [cit. 27. 4. 2011].

<<http://www.slavnostivinauh.cz/pamatky/justicni-palac-veznice-a-umprum>>.

⁶⁹ tamtéž

7. Grebeníček, Hlavačka a ti další

Tato kapitola se bude zabývat těmi, kteří měli v rukách osudy vězňů. K nejkrutějším vyšetřovatelům patřili Hlavačka, Grebeníček, Čáň, Holub, Hýl, Lovecký, Obdržálek, Ondra, Mareček, Šimáček, Višenka, Vala, Vranka, Zavadilík.⁷⁰

Jejich krutost spočívala převážně v tom, že pro získání doznání se nezastavili téměř před ničím. Kromě bití se jim jako donucovací prostředek osvědčilo využívání elektrického proudu.

Další krutý způsob, jak zlomit vězně byly skopolaminové injekce. „Skopolamin je alkaloid obsažený v blínu černém. Působí na mozkovou kůru a způsobuje větší vnímavost a dráždivost. Někdy už po zlomcích miligramu této látky může člověk upadnout do spánku, při kterém ale může velmi rychle odpovídat na kladné otázky a ztrácí přitom nad sebou kontrolu. Látku však nelze použít k dosažení pravdivé výpovědi.

Státní bezpečnost využívala skutečnost, že skopolamin způsobuje omámení a ztrátu kontroly. Droga podávaná v určité míře způsobuje obrovskou přecitlivělost až do té míry, že například pouhé ťukání na stůl vnímá vyslýchaný jako silné rány. V případě bití, mučení a fyzického nátlaku je člověk pod vlivem skopolaminu schopen udělat cokoli, včetně sebevraždy, aby své trýznění zastavil.“⁷¹ Ve svých výpovědích na ně vzpomínal bývalý uherskohradištský vězeň Ladislav Smékal.⁷²

Kromě fyzického mučení využívali vyšetřovatelé i psychického nátlaku. Při výslechu se mohly z vedlejší místnosti ozývat výkřiky a sténání, které podle vyšetřovatelů patřilo rodině, přátelům, dětem, milenkám či milencům obětí.⁷³

Aby se vyšetřovatelé dozvěděli ještě více informací, použili opravdu originální způsob. V kapli uherskohradištské věznice namísto skutečného kněze působil dozorce. Ten se převlékl do kněžského roucha, vedl zpovědi a získával informace. Tento jejich podvod byl ovšem odhalen jedním z vězňů. Petr Výmyslický v dokumentu České televize vysvětlil, jak k prozrazení došlo: „Protože Jožka Pospíšil byl ministrantem a já nevím

⁷⁰ *Uherské Hradiště. Královské město na řece Moravě*. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007, s. 300.

⁷¹ POSPÍŠIL, J.: *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003, s. 45.

⁷² Srov. POSPÍŠIL, J.: *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003, s. 45.

⁷³ Dokument *Abeceda komunistických zločinů. Mučení*. 2009.

čím, tak poznal hned (...), že ta komže je jiné barvy, než za normálních okolností v kostelích je.“⁷⁴

7.1 Alois Grebeníček

Alois Grebeníček se narodil v roce 1922 v Jalubí v rodině Aloise Grebeníčka a Josefy (rozená Chmelařová). V dotazníku pro Státní bezpečnost v roce 1947 uvedl, že je římskokatolického vyznání, odchodil sedm tříd obecné školy a pracoval jako řezník.⁷⁵

Během války byl gestapem odsouzen za ilegální činnost a vězněn v koncentračním táboře. Po válce se stal vězeňským dozorcem v Uherském Hradišti. Po únoru 1948 se vypracoval na zástupce náčelníka vyšetřování. Velitel vyšetřování poručík Lovecký ve velitelském posudku z června 1952 o Grebeníčkově napsal: „Jeho pracovní schopnosti byly v podstatě průměrné. Při výsleších se často přikloňoval k primitivnosti (používání fyzického násilí), přestože při kritice takovýto způsob vyšetřování sám odsuzoval. V roce 1950 byl dokonce pro hrubé zacházení s vyšetřovanci potrestán velitelskou důtkou. Po různých neshodách s nadřízenými byl Grebeníček 31. ledna 1952 na vlastní žádost propuštěn ze služeb StB v hodnosti podporučíka“⁷⁶

Koncem března 1954 napsal tehdejšímu ministru vnitra Barákovi žádost o znovupřijetí do Státní bezpečnosti. V tomto dopise se snažil obhájit svoje dřívější vystoupení slovy, že: „od roku 1946 jsem byl ve stálé rozepři s bývalým velitelem Ludvíkem Hlavačkou a jeho přísluhovači, pro jejich nesprávné jednání a počínání si v bezpečnostní službě (...) Propuštěn jsem byl bez překážek s uvedením v žádosti pro nemoc, což nebylo pravdou, ale chtěl jsem na sebe upozornit, abych byl zavolán ke svým představeným na ministerstvo, kde jsem chtěl celou situaci na KV StB v Uh. Hradišti vysvětlit. Nyní mně je jasno, že jsem volil špatnou taktiku, což se mně nevyplatilo a byl jsem propuštěn. (...)

Po svém propuštění jsem těžce snášel odchod z SNB, protože tuto službu jsem měl rád, neboť to byla služba pro dělnickou třídu.“⁷⁷

Jeho žádost však byla neúspěšná, ve Starém Městě se stal předsedou JZD. Tuto funkci podle pamětníku nevykonával špatně.⁷⁸

⁷⁴ Dokument *Kauza Uherské Hradiště*. 2006.

⁷⁵ Srov. NAVARA, L. – KASÁČEK, M.: *Příběhy třetího odboje*. Brno: Host, 2010, s. 222.

⁷⁶ POSPÍŠIL, J.: *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003, s. 443.

⁷⁷ NAVARA, L. – KASÁČEK, M.: *Příběhy třetího odboje*. Brno: Host, 2010, s. 221.

7.2 Ludvík Hlavačka

Hlavačka se narodil v roce 1911 ve Starém Městě u Uherského Hradiště. Po ukončení měšťanské školy se vyučil karosářem u firmy Müller-Vaňek. Členem KSČ se stal v roce 1936, v této době opouští své místo karosáře a až do roku 1942 pracuje u různých firem jako dělník.⁷⁹

Za války se účastnil ilegální činnosti, za kterou byl v září 1944 odsouzen k trestu smrti. „Při výsleších na gestapu byl Hlavačka mimo jiné dotazován na jeho ilegální aktivity na Uherskohradištsku. Z německých dokumentů vyplývá, že zatčený vypovídal na gestapu i později před vyšetřujícím soudcem tak, aby si zachránil život.“⁸⁰ V žádostech o milost, které poslal Adolfu Hitlerovi, uvádí, že do skupiny, která se zabývala ilegální činností, vstoupil nedobrovolně. Krátce na to proto odchází do Vídně, kde se dobrovolně hlásí na práce ve prospěch Říše. Ve Vídni působil až do svého zatčení. Za Hlavačku se dokonce přimlouval i německý státní ministr pro Čechy a Moravu Karl Hermann Frank. „Na jaře roku 1995 (...) Rudolf Barák (...) potvrdil, že podle důvěryhodných materiálů byl Hlavačka konfidentem gestapa.“⁸¹

22. března 1948 byl Hlavačka dosazen do funkce Oblastní úřadovny Státní bezpečnosti v Uherském Hradišti. Na konci roku 1948 byl jmenován důstojníkem Sboru národní bezpečnosti v hodnosti kapitána. Začátkem následujícího roku mu Václav Nosek prozatímně svěřil funkci krajského velitele Státní bezpečnosti v Gottwaldově.⁸²

Na jaře 1949, když se účastnil zatýkací akce v obci Božice na Znojemsku, byl Hlavačka postřelen do břicha. Do úřadu se vrátil na podzim. Během jeho nepřítomnosti ho ve funkci krajského velitele StB zastupoval Milan Moučka. Koncem roku 1950 byl převelen do Prahy.

Je jistě zajímavé podívat se na to, jak Hlavačku vnímali jeho podřízení. Augustin Blecha uvedl: „Hlavačka při různých příležitostech často hovořil tak, že čím vyšší budeme mít lidské a jiné ztráty, tím více nám musí společnost dávat finančních a materiálních prostředků. (...) Na rozhraní let 1948 a 1949 jsem prováděl výslech obchodníka s potravinami Štěpána ze Slušovic. Tehdy se mnou pracoval jako pomocník

⁷⁸ Srov. POSPÍŠIL, J.: *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003, s. 443.

⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 145.

⁸⁰ POSPÍŠIL, J.: *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003, s. 146.

⁸¹ tamtéž, s. 146.

⁸² Srov. POSPÍŠIL, J.: *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003, s. 146.

Květoslav Svárovský. Při výslechu a psaní protokolů v době, kdy jsem byl jednou na obědě, přišli do mojí kanceláře Ludvík Hlavačka, Antonín Burda a Antonín Prokeš. Po návratu z oběda jsem byl svědkem toho, že vyšetřovaný Štěpán s předpaženými rukama chodil kolem psacího stolu, na rukou měl položeno naše kancelářské pravítko, Hlavačka ho ze zadu tloukl obuškem přes záda, krk a hlavu. Přitom na něho křičel, že když mu pravítko spadne, bude tak dlouho bitý, až se naučí pravítko nosit. Když Hlavačka poznal, že s jeho počínáním nesouhlasím, vztekle odhodil obušek a odcházel. Za ním poslušně jako trpaslíci šli Burda a Antonín Prokeš“⁸³

Alois Grebeníček v roce 1956 uvedl: „Hlavačka, aby uspokojil svoji ctižádostivost vykázat úspěch s činností, jakou jinde nemají, zavedl při výsleších nelidské používání vynucovací metody elektrizováním. Byl to vynález jeho. Šlo o to, že vyslýchaný byl přinucen vložit si do botů kovové vložky, na kterých byly upevněny elektrické dráty zapojené do vypínače. Po každém zatočení vypínače nastával úder a vyslýchaný se obvykle zhroutil a zůstal v bezvědomí.“⁸⁴ Podle něj byly takové výslechy prováděny až do nástupu nového ministra národní bezpečnosti Ladislava Kopřivy, který tuto funkci zastával v letech 1950-1952. Ten při svém nástupu do funkce vydal přísný zákaz bití.⁸⁵

Informace o krutých výslechových metodách v Uherském Hradišti se brzy dostaly na Západ. Zprávy o počínání vyšetřovatelů se mimo území Československa dostávaly pomocí dopisů, které byly propašovány přes hranice státu.⁸⁶ Bylo proto nutné používání elektrického proudu při výsleších omezit. Podle výpovědi bývalého vyšetřovatele Aloise Čáně byl však elektrický proud i nadále využíván. Osoby, které měly být takto vyslýchané, určoval Hlavačka.⁸⁷

7.3 Další vyšetřovatelé

7.3.1 Milan Moučka

Moučka se narodil v roce 1922 ve Studené, okres Jindřichův Hradec. Když přišel do Uherského Hradiště, měl už značné zkušenosti. Předtím totiž působil na Zemském

⁸³ POSPÍŠIL, J.: *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003, s. 152.

⁸⁴ tamtéž, 2003, s. 148.

⁸⁵ Srov. POSPÍŠIL, J.: *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003, s. 148.

⁸⁶ Srov. tamtéž, s. 444.

⁸⁷ Srov. tamtéž, s. 148.

odboru bezpečnosti v Brně, později na Zemském odboru bezpečnosti v Praze, kde byl zařazen do instruktážního oddělení.⁸⁸

Augustin Blecha o příchodu Moučky řekl: „Na soustředění všech pracovníků úřadovny v Uherském Hradišti se představil a hned vzbudil určitou senzaci. Při rozhovoru a námi položil totiž otázku, kdo nám dal souhlas zacházet s vyšetřovanými osobami tak, jak je nám známo.“⁸⁹ Výsledkem tohoto rozhovoru mohlo být zlepšení zacházení s vězni. Ke změně však nedošlo, vyšetřovací metody se nezměnily.

Blecha Moučkovu působení v Uherském Hradišti popsal následujícími slovy: „Zastupující náčelník Milan Moučka svou činnost začal tím, že jsme se začali všichni stěhovat z domu na Kunovské ulici do budovy tehdejších finančních úřadů. Dnes je tam okresní soud, prokuratura a okresní úřad. Souběžně s tím se začaly upravovat prostory ve sklepích budovy na buňky pro předběžný výslech zatčených osob.“⁹⁰

7.3.2 Antonín Prokeš

Antonín Prokeš se narodil ve Včelarech v roce 1922. Vyučil se elektrotechnikem u firmy Jetas v Jarošově. Za války byl zatčen gestapem, prošel si vyšetřováním mimo jiné i v Uherském Hradišti. Nakonec byl převezen do koncentračního tábora Buchenwald.⁹¹

Po válce vstoupil do služeb Státní bezpečnosti ve Zlíně. V roce 1949 byl společně s Moučkou přeložen do Uherského Hradiště jako zástupce krajského velitele. Po odchodu Hlavačky se Prokeš stal velitelem Krajského velitelství.⁹²

7.3.3 Dobří vyšetřovatelé

Ne všichni vyšetřovatelé, kteří působili v Uherském Hradišti, se chovali krutě. Objevili se i takoví, kteří vězňům ukázali svou lidskou tvář. Mezi ně patřili dozorcí Velčovský, Gajdorus, Vlachýnský, Šimčík, Dostálek a dozorkyně Žajdlíková, Mejstříková a Kloučková.⁹³ Bývalý vězeň Jan Haluza o jednom z nich řekl: „Mě vyšetřoval Blecha. Bylo vidět, že mě chce nějak dostat, že mě chce nějak toto, usvědčit, ale když to nešlo, tak jsem viděl teď jeho rozpaky. Jo rozpaky, co má dělat. Jestli má použít nějakýho toho

⁸⁸ Srov. POSPÍŠIL, J.: *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003, s. 150.

⁸⁹ POSPÍŠIL, J.: *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003, s. 150.

⁹⁰ tamtéž, s. 150.

⁹¹ Srov. POSPÍŠIL, J.: *Hyeny v akci*. Vizovice: Lípa, 2003, s. 151.

⁹² Srov. tamtéž, s. 152.

⁹³ *Uherské Hradiště. Královské město na řece Moravě*. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007, s. 300.

omamivýho, že by teda utlumil nějak moju paměť nebo něco. On tam měl takovou, takovou skříňku a v té měl všelijaký lahvičky a všechno možné a naráz to zavřel a... takže se rozhodl, rozhodl, že bude normálně vyšetřovat a vyšetřoval normálně.“⁹⁴

Také bývalá vězeňkyně Věra Haluzová se také setkala dobrým vyšetřovatelem: „Já když jsme tady jeli kolem Jalubí, tak jsem zvedla ruku a zdravila jsem jednoho bachaře starého právě z toho Jalubí, když jsem byla zavřená, přišla jsem k němu hladná, žíznivá, že. Tak mě donesl deku, což neměl udělat, ale donesl ji a dal mě svůj krajíc chleba namazaný sádlem, čímž mě zachránil od hladu, protože jsem jedla až druhý den.“⁹⁵

Bývalý vyšetřovatel Státní bezpečnosti Augustin Blecha v dokumentu pro Českou televizi vzpomíná na dozorce, kteří kvůli používání násilí chtěli odejít. Jedním z nich byl jeho podřízený Miloš Zlámalík. Blecha původně chtěl, aby po jeho vlastním odchodu převzal oddělení. Zlámalík se nenechal přesvědčit a odešel.⁹⁶

⁹⁴ Dokument *Kauza Uherské Hradiště*. 2006. [cit. 4.5.2011].

⁹⁵ tamtéž. [cit. 4.5.2011].

⁹⁶ Srov. Dokument *Kauza Uherské Hradiště*. 2006. [cit. 4.5.2011].

8 Příběhy vězňů

8.1 Orel a organizace Blaník

Osudy křesťanské organizace s názvem Orel byly dramatické už během druhé světové války. Skupina se zapojila do protifašistického odboje a nejméně její člen se si prošel nacistickým výslechem a vězením. Organizace, která měla tisíce členů po celé zemi se Němcům mohla jevit jako velmi nebezpečná. Není divu, jejími členy byli také parašutisté Jozef Gabčík a Jan Kubiš, kteří provedli atentát na Heydricha.⁹⁷

Po válce se činnost organizace obnovuje, plánují se slavnosti, vychází časopis Orel. Poslední číslo vyšlo 23. února 1948. Po únorovém převratu zaměřili komunisté svoji pozornost také na Orla. Je zabavován orelský majetek, dochází ke sjednocování tělovýchovné organizace v Československu.⁹⁸

Oficiálně ovšem Orel ještě není zrušený. Jeho kancelář fungovala až do konce září 1948. I když je jasné, že organizace ve své původní podobě končí, snaží se představitelé skupiny o to, aby byla zachována aspoň jako kulturně-náboženská organizace.⁹⁹

Členové Orla se nadále scházejí, nejvýznamnějším setkáním se stala pouť na Svatý Hostýn v srpnu 1948, které se stalo záminkou pro pronásledování a zatčení mnoha členů. Tato pouť byla pořádána už od 30. let, v roce 1948 však měla rekordní počet účastníků. Odhaduje se, že v tomto roce přijelo na pouť sto až sto dvacet tisíc lidí.¹⁰⁰ Podle Miroslava Kozlovského, někdejšího tajemníka ústředí Orla, to způsobila „tehdejší politicky vyhrocená situace.“¹⁰¹

Během shromáždění začali vystupovat řečníci, kteří kritizovali nový režim. S nimi souhlasil dav, který vykřikoval: „Ať žije prezident Beneš!“¹⁰², „Ať žije paní Hana!“¹⁰³ nebo „Ať žije svobodná republika!“¹⁰⁴. Kozlovský o tom prohlásil: „Bylo ale jasné, že

⁹⁷ Srov. NAVARA, L. – KASÁČEK, M.: *Příběhy třetího odboje*. Brno: HOST, 2010, s. 13.

⁹⁸ Srov. tamtéž, s. 15.

⁹⁹ Srov. tamtéž, s. 16.

¹⁰⁰ Srov. tamtéž, s. 16-17.

¹⁰¹ NAVARA, L. – KASÁČEK, M.: *Příběhy třetího odboje*. Brno: HOST, 2010, s. 17.

¹⁰² tamtéž, s. 16.

¹⁰³ tamtéž, s. 16.

¹⁰⁴ tamtéž, s. 16.

tam jsou i agenti tajné Bezpečnosti. Později jsem některé z nich poznal, když mě StB vyšetřovala v Uherském Hradišti.“¹⁰⁵

Další vývoj popsal středoškolský učitel Zdeněk Svoboda z Uherského Brodu: „A tehdy, když jsme vyšli z kostela, mnozí staří známí jsme se po dlouhé době uviděli a samozřejmě vítali a pozdravovali. A poněvadž jsme byli hladoví, řeklo se, že se trochu posilníme. A poněvadž u kostela je chládek a byla tehdy dost zima, rozhodli jsme, že se potom sejdem u konce křížové cesty nahoře hřbitova, kde svítí sluníčko, abychom si popovídali.“¹⁰⁶ Toto setkání bude později označeno jako ilegální schůzka náčelnické rady. Organizace dostala jméno Blaník a ihned začalo zatýkání.

Celkem je zatčeno a převezeno do Uherského Hradiště osmdesát čtyři lidí z celé republiky. Mezi nimi je např. Bohuslav Koukal, profesor Jiří Malášek, atlet Jan Haluza (trenér olympijského vítěze a rekordmana Emila Zátopka – pozn. autora), Miroslav Kozlovský, František Oravec, lékař Vladimír Kluska, Ludmila Řičánková a další.¹⁰⁷

Častým nástrojem vyšetřovatelů k získání doznání bylo využití elektrického proudu. Tento způsob výslechu vyvolával křeče, podráždění svalů, mohl způsobit poškození ledvin a také ovlivnit srdeční činnost. Bývalý vězeň Pavel Hubačka popsal mučení následovně: „U mě se mučení elektřinou projevovalo tak, že jsem nejdřív ztratil cit. Úplně. Ruce jsem necítil... Dostal jsem facku, nic. Kopli mě, nic... (...) já jsem ztrácel zrak... To už člověk neví, kde je... Nakonec začne ztrácet sluch...“¹⁰⁸

Jako jeden z posledních Orlů byl zatčen Zdeněk Svoboda. Nejdříve si prošel výslechem provázeným biím, ale když toho moc neprozradil, odvedli ho do podkroví malého nenápadného domku na Kunovské ulici. „*Byla to podlouhlá místnost, u dveří železný kavalec, dál stolek a pak okno, víc jsem nevnímal. Tam jsem se musel vyzout, sundat ponožky. Do polobotek mi dali plíšky asi pět krát pět centimetrů, od kterých vedli dráty, nevěděl jsem ještě kam a proč, ale pak jsem to poznal. Dráty vedly ke stolní lampě.*“¹⁰⁹ Takto vypadaly podmínky, ve kterých vyšetřování zažívali obrovská muka. Vyšetřovatel po „špatné“ odpovědi zmáčkl knoflík stolní lampy a tak zasáhl vyslýchaného elektrický proud. Aby se Svoboda vyhnul bolesti, které elektřina

¹⁰⁵ NAVARA, L. – KASÁČEK, M.: *Příběhy třetího odboje*. Brno: HOST, 2010, s. 16.

¹⁰⁶ tamtéž, s. 17.

¹⁰⁷ Srov. NAVARA, L. – KASÁČEK, M.: *Příběhy třetího odboje*. Brno: HOST, 2010, s. 26.

¹⁰⁸ NAVARA, L. – KASÁČEK, M.: *Příběhy třetího odboje*. Brno: HOST, 2010, s. 31.

¹⁰⁹ tamtéž, s. 38.

způsobovala, odpovídal tak, aby byl vyšetřovatel spokojený. Po výsledku podepsal protokol plný pravopisných chyb, nesmyslných výpovědí a závěrečné věty, která zněla: „Vypověděl dobrovolně a bez nátlaku.“¹¹⁰

Výslech elektrickým proudem zanechal ve Svobodovi doživotní strach. „Dodnes se bojím zašroubovat žárovku.“¹¹¹

8.1.1 Soud

Ve dnech 16. až 24. června 1949 se v Brně konal soud s příslušníky ilegální organizace Blaník. Proti čtrnácti lidem byly vyneseny rozsudky odnětí svobody na dobu od půl roku až do patnácti let.

Nejvyšší trest byl udělen Bohuslavu Koukalovi, Janu Pištělákovu a Miroslavu Kozlovskému. Na třináct let ve vězení byl odsouzen Jiří Malášek, o rok méně měl ve vězení strávit František Morávek. Všichni tito muži byli odsouzeni za velezradu. Každý z nich také musel zaplatit peněžité trest ve výši 25 000 Kčs.¹¹²

Karela Procházku a Antonína Ondráčka odsoudil soud na tři roky těžkého žaláře za zločin sdružování proti státu. I oni navíc získali peněžité trest, tentokrát ve výši 10 000 korun.¹¹³

Sedm lidí se podle rozhodnutí soudu prohřešilo tím, že neoznámilo trestný čin. Pavel Dědičik byl odsouzen na tři roky ve vězení, Jan Němec na šest měsíců. Zdeněk Svoboda, Jaromír Hrabal, Václav Vinkler, Ludmila Řičánková a Marie Handlová byli odsouzeni k odnětí svobody na jeden rok.¹¹⁴

Ostatní účastníci soudu odcházeli domů. Zdeněk Svoboda si původně myslel, že bude mezi nimi. Nebyl, proto se odvolal k Nejvyššímu soudu, který výši trestu skutečně změnil. Svoboda dostal deset let. „V legraci jsme pak říkali, že mi přidali k jedničce nulu, takže to není tolik.“¹¹⁵ Ani ostatní, kteří se společně s ním odvolali, se nedočkali snížení trestu. Právě naopak. „*Koukal, Pištělák, Kozlovský tak dostali osmnáct let.*

¹¹⁰ Srov. NAVARA, L. – KASÁČEK, M.: *Příběhy třetího odboje*. Brno: HOST, 2010, s. 40.

¹¹¹ NAVARA, L. – KASÁČEK, M.: *Příběhy třetího odboje*. Brno: HOST, 2010, s. 40.

¹¹² Srov. NAVARA, L. – KASÁČEK, M.: *Příběhy třetího odboje*. Brno: HOST, 2010, s. 204-205.

¹¹³ Srov. tamtéž, s. 204-205.

¹¹⁴ Srov. tamtéž, s. 204-205.

¹¹⁵ NAVARA, L. – KASÁČEK, M.: *Příběhy třetího odboje*. Brno: HOST, 2010, s. 47.

Maláškovi přidali tři roky, Morávkovi dva. Současně všem jmenovaným zvýšil peněžitý trest na 40 000 korun a nařídil konfiskaci veškerého jejich majetku.“ ¹¹⁶

8.1.2 Záznam o mučení vězňů

14. března 1949 odeslal senátní předseda Státního soudu – oddělení Brno Dr. Jaroslav Hornánský na Ministerstvo spravedlnosti text, který usvědčuje vyšetřovatele z Uherského Hradiště z násilného zacházení s vězni. Doktor Miloš Vlček prohlédl vězně odsouzené z účasti na ilegální organizaci Blaník. Společně s ním navštívil vězně Hornánský a zapisovatel Karel Kučera.

Následuje přepis některých výpovědí:

„ Jiří Malášek, narozen 20. 9. 1909 v Čebíně, školský rada ministerstva školství.

Vyšetřován 31. 12. 1948 až 1. 1. 1949. Udává, že při výslechu byl insultován pěstmi do hlavy, takže krvácel značně z nosu. Byl položen obličejem dolů, bit pravděpodobně gumovými obuškami, hlavně v krajině hrudní, bederní, zadnice a v průběhu obou nohou. Zmíněné krajiny po několika dnech vykazovaly jednolitý hematom barvy velmi tmavé. Zvláště byl tloučen na obou chodidlech, kde vznikly puchýřovité hematomy. Byl prý nucen dělat dřepy a při pádech byl kopán. Byl odveden do jiné místnosti, kde musel ponořovat holé nohy do studené vody. Dále bylo užito během vyšetřování elektrického proudu a to tak, že mu byly vloženy do obou bot elektrody, pravděpodobně aluminiové, a boty takto opatřené musel obout naboso. Byl položen na postel, načěž přes zvláštní aparaturu byl několikrát zapínán proud ze sítě. Cítil prý v těle nesnesitelnou bolest a křeče. Během vyšetřování několikrát omdlával a byl přitom poléván studenou vodou. Tento výslech trval do druhé hodiny ranní. Po výslechu byl položen na železné lůžko a každá ruka připoutána zvlášť americkými pouty ve vztažené poloze k železné tyči hlavy postele. Poněvadž znovu omdlával, byla mu jedna ruka uvolněna. Následkem tohoto počínání zvracel prý 14 dní veškerou potravu, a to zpočátku i tekutiny. Zvracel prý několikrát i krev. Dále močil krev. Byl ošetřován lékařem a do 7. 2. nevstal z lůžka. Ošetřující lékař mu nařídil držet dietu asi do dubna. Status praesens: střední postavy, kostra a výživa přiměřená, bledý. Odpovídá tiše, ustrašeně, nejistě a projevuje chování i slovy neustále obavy zejména před opakováním popsaného způsobu vyšetřování. Nálady plačtivé. Třese se po celém těle. V obličejí má záškuby svalů. Výstupy mozkových nervů na tlak citlivé. Oboustranný nystagmus. Nepravidelné kolísání v

¹¹⁶ NAVARA, L. – KASÁČEK, M.: *Příběhy třetího odboje*. Brno: HOST, 2010, s. 48.

Romersově pozici. Na srdci tachycardia. Diferenciace citlivostní v insultovaných částech zad a nohou (částečná anestesia). Na ploskách nohou zjištěny nepatrné zbytky insultace. Uprostřed pravé nohy zjištěna pigmentace v rozsahu velikosti dětské dlaně. Za daných okolností nebylo možno provést podrobnější vyšetření ledvin.

Bohuslav Koukal, nar. 15. 12. 1905 v Brně, úředník.

Bývalý politický vězeň. Vyšetřován po několik dnů. Čtyřikrát použito insultace tlučením na chodidla. Doposud znatelné jizvy na ploskách obou nohou. Jedenkrát při vyšetřování užito opakovaného elektrického proudu. Způsob insultace a užití elektrického proudu jako ad 1/.

Pavel Dědičik, nar. 23. 5. 1906 v Břestu, profesor.

Vyslýchán třikrát. Tlučen do obličeje, tlučen přes obě šlapky. Následné otoky nohou s těžkými hematomy. Užito elektrického proudu. Kopán do zad. Nyní léčen na zánět ledvin. Dieta. 14 dní nemohl prý chodit. Těžko chodí. Paresthesie obou nohou, více vpravo. Na nohou ještě patrné známky insultace. Tělesně sláb, značně bledý, sešlý. V chůzi nejistý, potácí se. Trpí nespavostí, stálými strachy. Nervosní záškuby obličejových svalů. Třes celého těla. Nálada plačtivá.

Antonín Ondráček, nar. 2. 6. 1916 v Sivicích, úředník.

Tlučen do obličeje, dvakrát tlučen gumovými obuškami do chodidla. Zůstal dva dny ležet v místě vyšetřování. Nošen 14 dní na ošetřovnu.

Josef Poul, nar. 2. 5. 1910, Radostice, profesor náboženství.

Tlučen přes obličej, takže krvácel z nosu a obličeje. Jedenkrát tlučen přes šlapky, dvakrát užito elektrického proudu. Třes celého těla. Nálada plačtivá.

Josef Kalčík, nar. 9.2. 1921 v Brtnici, kovář.

Tlučen do obličeje a hlavy, ponechán v dřepu a předpažení tak dlouho, až dvakrát padl, při čemž insultován.

Doc. Dr. Vladimír Kluska, nar. 29. 8. 1909, Čebín, lékař.

Insultován v obličejí a tlučen po šlapkách.

Tomáš Holčík, nar. 5. 2. 1915, Louka, dělník.

Třikrát vyslýchán, dvakrát tlučen hadicí přes šlapky, takže týden nemohl chodit. Jedenkrát užito opakovaného elektrického proudu. Během vyšetřování dvakrát odešla samovolně stolice.

Miroslav Kozlovský, nar. 26. 10. 1922 v Brně, posluchač filosofie.

Mnohokrát vyslýchán, tlučen do obličeje, udeřen do prsou, takže došlo ke zlomení pátého a šestého žebra. V místě skloubení kosti hrudní vyvinutý calus. Stalo se prý v místě zatčení v Hradci Králové. Při výslechu v Uherském Hradišti tlučen na šlapky. Značná tělesná slabost a vyčerpanost.

Jaromír Hrabal, nar. 28. 6 1915, Uhřice, profesor.

Tlučen do obličeje a hlavy. Jedenkrát tlučen přes chodidla. Dřepy až do vyčerpání. Pět dní nemohl chodit. Naprosto časově i místně desorientován.

Dr. Jan Pištělák, nar. 6. 2. 1910, Ledošov, úředník.

Mnohokrát vyslýchán. Při výsleších tlučen do hlavy a do obličeje. Během výslechu dřepy až do vyčerpání. Několikrát užito elektrického proudu. Léčen na zánět ledvin. Úplně nervově zhroucen, pláče.

Dr. Vojtěch Janděčka, nar. 3. 12. 1914, vrch. min. komisař.

Polit. vězeň, 50%ní invalida.

Vyslýchán týden, 3 dny a 2 noci. Melancholie, deprese. Odpovídá vyhybavě a nepřesně. Projevuje zásadní nedůvěru a strach.

Zdeněk Svoboda, nar. 7. 6. 1913, Bosonohy, profesor.

Vyslýchán dvakrát po dva dny. Vždy insultován, tlučen přes záda a chodidla. Užito dvakrát opakovaného elektrického proudu. Časově i místně desorientován, nervově úplně zhroucen.¹¹⁷

Výsledkem tohoto šetření bylo, že čtrnáct vězňů bylo převezeno do Brněnské věznice. Hornanský, který se za vězně postavil, byl propuštěn ze služeb justice.¹¹⁸

¹¹⁷ *Causa Grebeníček, Hlavačka, Zavadílek*. In: Mukl. 2/2002, č. 55, s. 14-16.

¹¹⁸ Srov. NAVARA, L. – KASÁČEK, M.: *Příběhy třetího odboje*. Brno: HOST, 2010, s. 42-43.

8.2 Vladimír Drábek

„... ne všechen československý lid si přeje zánik demokracie, ale Vy pánové a Vámi vedená strana si přeje, abych svým podpisem zabil demokracii v Československu...

Jestli tak činí, tedy jenom proto, abych zabránil bratrovražedným bojům, jimž mně vyhrožujete a jež jste schopni vyvolat. Věřím, že lid československý pochopí můj čin a při nejbližší příležitosti ve své většině prokáže, že jsou mu cizí metody, jichž užíváte, a že jste podceňovali mravní vyspělost, věrnost a demokratický smysl našeho života.“¹¹⁹

Za šíření této promluvy Edvarda Beneše ze dne 25. února 1948, která byla určena delegaci vedené Klementem Gottwaldem, byl 23. září 1948 zatčen Vladimír Drábek. Sám o této události prohlásil: „Ten text jsem opsal v důvěře, že je to věc naprosto pravdivá a rozdával jsem lidem kolem sebe. Dopadlo to tak, že si pro mě účastníci Státní bezpečnosti přišli.“¹²⁰

Při výslechu vyšetřovatele nejvíce zajímalo, jak se k textu dostal. Jméno spolužáka, který mu dal leták, vyšetřovatelům nikdy neprozradil. Jeho kamarád byl totiž tělesně postižený a tehdy dvacetiletý Drábek si uvědomoval, že v tvrdých vězeňských podmínkách by jeho kamarád sotva přežil.

Jeho vzpomínky na výslechy a dozorce nejsou špatné. Vladimír Drábek měl štěstí, protože mučení ani bití nezažil. Na adresu svých dozorců prohlásil, že to byli „běžní lidé, kteří se tím živili. Někdo to prostě musel dělat. Ti dozorcí se aspoň ke mně, jeden z nich, ještě si pomatují jeho jméno – Dostálek, chovali dobře.“¹²¹

4. ledna 1949 se v Brně konal Drábkův soud, který sice zohlednil věk odsouzeného, přesto rozhodnutí soudu bylo nekompromisní: „Dva a půl roku těžkého žaláře zostřeného jednou čtvrtletně tvrdým ložem a ztráta čestných práv občanských.“¹²²

Tři měsíce strávil v brněnské věznici na Cejlu. Toto vězení bylo špinavé a plné švábů. Něco takového nebylo v Uherském Hradišti možné, „tady (myšleno v Uherském Hradišti - pozn. autora) vydrilovaná čistota.“¹²³

¹¹⁹ JOŽÁK, J.: *Dějepis. Nová doba. 4. díl.* Praha: SPL – Práce: Albra, 1999.

¹²⁰ Z osobního rozhovoru s Vladimírem Drábkem dne 5. listopadu 2010.

¹²¹ Z osobního rozhovoru s Vladimírem Drábkem dne 5. listopadu 2010.

¹²² ČECH, P.: *Zažil psychický teror. Vladimír Drábek z Kudlovic v uherskohradištské věznici kryl kamaráda.* In: DOBRÝ DEN S KURÝREM. 1. únor 2010, s. 5.

Z Brna byl převezen na tři měsíce Bory, zbytek svého trestu si odpykal v pracovním táboře v Třemešné. Nakonec byl 23. března 1951 propuštěn na svobodu.

V roce 1990 byl Vladimír Drábek zvolen v Kudlovicích starostou, tuto událost okomentoval větou: „Ze zločince starosta.“¹²⁴ V současné době působí jako předseda Konfederace politických vězňů, pobočka Uherské Hradiště.

8.3 Různé vzpomínky

Pro bývalou vězeňkyni Věru Haluzovou bylo nejhorší, když se dostala do cely číslo 13. Zde byli dvě ženy, které měly sifilis. Největším problémem pro Haluzovou bylo, že ženy po ní dojídaly z misky, co ona sama nesnědla. Nádobí se umývalo pouze ve studené vodě, proto Věra Haluzová raději nejedla. Když ani po této zkušenosti neřekla, co chtěli vyšetřovatelé vědět, přestěhovala se do cely číslo 3. Z okna viděla na šibenici, kde sedávaly matky a kojily své děti. „To jsou hrozné věci. (...) To je tak kruté, že člověk si řekne, že není možné, aby v českém národu bylo tolik krutosti. (...) Děcko měla v krabici od botů.“¹²⁵

František Kolečkář o době strávené ve věznicí prohlásil: „Byl to... nejhorší čas mého života, protože tady neexistovalo žádné hygienické zařízení. A pak ještě k tomu zima hrozná, protože já jsem tu prožil vlastně nejsmutnější Vánoce mého života. Na Štědrý večer všichni vězni, nevím, v které kobce to začalo, začali jako by na povel zpívat koledu *Narodil se Kristus Pán*.“¹²⁶

Vyšetřovatelé dokázali zlomit i velmi pevné osoby, které byli rozhodnuté nevyhovět jim. Mezi ně patřil i Souček, který odmítal podepsat výpověď, kterou po něm chtěli. Proto přivedli vyšetřovatelé do vedlejší místnosti Součkovu manželku a jejich dvě dospívající dcery. V té chvíli vše záleželo jen na vyšetřovaném – buď podepíše, nebo bude ve vězení i jeho rodina. Byl zlomen a podepsal.¹²⁷

¹²³ Z osobního rozhovoru s Vladimírem Drábkem dne 5. listopadu 2010.

¹²⁴ Z osobního rozhovoru s Vladimírem Drábkem dne 5. listopadu 2010.

¹²⁵ Dokument *Kauza Uherské Hradiště*. 2006. [cit. 4.5.2011].

¹²⁶ tamtéž. [cit. 4.5.2011].

¹²⁷ Srov. Dokument *Kauza Uherské Hradiště*. 2006. [cit. 4.5.2011].

9 Uherskohradištské oběti ¹²⁸

Vedle bývalé věznice v Uherském Hradišti na Palackého náměstí stojí od roku 1993 pomníček, který připomíná oběti komunistického režimu. Celkem se jedná o 26 mužů, kteří jsou rozděleni podle způsobu smrti do tří skupin.

Odsouzení v Uherském Hradišti a popravení:

1. Zikmund Bakala (12. 6. 1925 - 4. 9. 1951)
2. Josef Čuba (29. 10. 1893 - 4. 9. 1951)
3. Antonín Daněk (24. 4. 1927 - 14. 10. 1950)
4. Karel Daněk (29. 9. 1923 - 14. 10. 1950)
5. František Dvořák (13. 10. 1923 - 14. 10. 1950)
6. Zdeněk Fajkus (20. 7. 1925 - 16. 6. 1953)
7. Antonín Jánošík (26. 7. 1926 - 23. 10. 1950)
8. Rudolf Lenhard (12. 1. 1918 - 24. 10. 1950)
9. František Mana (22. 10. 1910 - 24. 10. 1950)
10. Miloslav Pospíšil (6. 8. 1918 - 4. 9. 1951)
11. Vladimír Rajnoch (8. 3. 1925 - 4. 9. 1951)
12. Tomáš Rumíšek (21. 5. 1923 - 6. 5. 1951)
13. Alois Šimara (14. 3. 1921 - 27. 4. 1951)
14. Jaroslav Vetejška (14. 5. 1926 - 6. 9. 1950)
15. Jaromír Vrba (5. 7. 1920 - 19. 12. 1950)
16. Karel Zámečník (8. 7. 1923 - 27. 4. 1951)

Umučení a zemřelí ve věznici:

1. Stanislav Adam (22. 5. 1901 - 27. 12. 1952)
2. Jan Borýsek (12. 4. 1907 - 21. 10. 1952)
3. Jan Kopečný (18. 5. 1884 - 10. 6. 1952)
4. Josef Leskovjak (20. 8. 1907 - 28. 5. 1951)
5. Jaroslav Piják (17. 1. 1914 - 18. 3. 1952)
6. Jan Plesl (22. 12. 1898 - 21. 8. 1953)
7. Alois Pohůnek (22. 10. 1914 - 11. 3. 1949)
8. Rudolf Sacher (14. 6. 1911 - 8. 1. 1953)
9. Rostislav Sochorec (2. 7. 1900 - 9. 5. 1948)

¹²⁸ Z pomníku na Palackého náměstí

10. Josef Šádborek (2. 12. 1926 - 27. 12. 1952)

11. Karel Štrbík (1. 1. 1900 - 16. 9. 1950)

Zastřelení:

1. Antonín Daněk (1. 6. 1922 - 15. 5. 1949)

2. Jaromír Kovář (22. 3. 1934 - 8. 3. 1954)

10 Soud s Hlavačkou, Grebeníčkem a Zavadilíkem

Na počátku 90. let byla bývalými vězni podána žaloba na příslušníky Státní bezpečnosti, kteří se podíleli na týrání a bití vězňů. Žaloba se týkala Ludvíka Hlavačky, který byl od roku 1998 souzen samostatně, Aloise Grebeníčka a Vladimíra Zavadilíka. V roce 1999 byla od sebe oddělena i zbývající obvinění, každý měl být tedy souzen samostatně. Cílem tohoto rozdělení bylo nadále zbytečně neprotahovat soudní řízení.¹²⁹

V letech 1997, 1998 se Hlavačka nedostavil k soudu. Důvodem vždy byl špatný zdravotní stav obviněného. Soudkyně Radomíra Veselá, která měla daný případ na starost, prohlásila, že Hlavačkův ošetřující lékař i soudní znalec potvrdili, že obžalovaný není schopný se soudního jednání zúčastnit.¹³⁰

Také Alois Grebeníček neustále prohlašoval, že kvůli zdravotnímu stavu nemůže k soudu přijít. V roce 1998 odmítl, že by se podílel na krutých vyšetřovacích metodách: „Dyť to není pravda, třeba ty elektrické šoky a takové podobné věci. Dyť to není, to je lež na mě. To je vymyšlená lež. Já jsem kvůli tomu odešel od bezpečnosti.“¹³¹ V této chvíli je potřeba upozornit, že Grebeníček skutečně odešel ze služeb Státní bezpečnosti, ale po několika měsících se chce vrátit. Bezpečnost ovšem o jeho služby už nestála.

Bývalý vězeň Petr Výmyslický „Esi mně chce říct, pan Alois Grebeníček, že o tom neví, nebo že se toho nezúčastňoval, tak je ještě daleko větší darebák, než si sám myslím, že je.“¹³²

Pozornost si jistě zaslouží i tvrzení JUDr. Čestmíra Kubáta, advokáta Aloise Grebeníčka, který na adresu svého klienta prohlásil: „Pan Grebeníček je člověk, který celý život poctivě pracoval a sloužil věrně Československé republice.“¹³³ Samotný soudní spor zpochybňuje: „Ten proces nikdy neměl dosáhnout tak obrovského rozměru. Uvědomte si, že tam bylo vyslechnuto na 70 svědků, než konečně někoho našli. Já jsem přesvědčen, že jde o falešné svědky.“¹³⁴

¹²⁹ Srov. Dokument *Kauza Uherské Hradiště*. 2006. [cit. 4.5.2011].

¹³⁰ Srov. tamtéž. [cit. 4.5.2011].

¹³¹ Dokument *Kauza Uherské Hradiště*. 2006. [cit. 4.5.2011].

¹³² tamtéž. . [cit. 4.5.2011].

¹³³ tamtéž. . [cit. 4.5.2011].

¹³⁴ tamtéž. . [cit. 4.5.2011].

Grebeníček se nikdy žádného soudního jednání nezúčastnil. „Všechno mu prošlo. Zemřel v neděli 27. července 2003 v jednaosmdesáti letech. Bez soudu a bez omluvy. O dva roky později zemře i Hlavačka.“¹³⁵

Jediný vyšetřovatel, s kterým bylo vedeno soudní jednání, byl tedy Vladimír Zavadilík. U soudu, který se konal v září 1999, na svou obhajobu uvedl: „Kdyby v tom roce 1949 sem při výslechu používal takovýchto metod, musel bych si na to určitě vzpomenout. Na to se nedá do smrti zapomenout. Já, když to tady slyším, mám dojem, že je to příběh někoho jiného a bylo dosazeno mé jméno.“¹³⁶ V roce 2000 byl uznán nevinným. Tento verdikt byl pro bývalé politické vězně zklamáním. Vladimír Drábek to chápal jako zneuctění památky 29 obětí, které v Uherském Hradišti zahynuly.¹³⁷

U odvolacího soudu, který se konal 29. listopadu 2001, byl však Zavadilík uznán vinným a odsouzen k odnětí svobody na dva roky. Do výkonu trestu kvůli svému stáří a špatnému zdravotnímu stavu nenastoupil.¹³⁸

¹³⁵ NAVARA, L. – KASÁČEK, M.: *Příběhy třetího odboje*. Brno: HOST, 2010, s. 56.

¹³⁶ Dokument *Kauza Uherské Hradiště*. 2006. . [cit. 4.5.2011].

¹³⁷ Srov. Dokument *Kauza Uherské Hradiště*. 2006. . [cit. 4.5.2011].

¹³⁸ Srov. tamtéž. . [cit. 4.5.2011].

Závěr

„Dneska už vůbec nejde o to, ty osmdesáti- nebo víceleté starce dohnat k tomu, aby byli zamčení za katrem, ale aby skutečně byla vyslovena vina a aby oni neodcházeli s pocitem beztrestnosti z tohoto světa.“ (Vlasta Parkanová)¹³⁹

Ve své práci jsem se snažila o zpracování problematiky komunistických vězňů 50. let v Uherském Hradišti. Protože jsem chtěla, aby práce srozumitelná i lidem, kteří o daném tématu příliš nevědí, rozdělila jsem práci na dvě části. První část obecně přibližuje problematiku politických vězňů, druhá je zaměřena na věznicí v Uherském Hradišti.

Toto téma je velmi obsáhlé, věznicí si prošla spousta různých lidí, ať už vězňů nebo dozorců. Musela jsem proto z celé řady příběhů a osobností vybrat pouze některé. Z toho důvodu jsem se nezabývala všemi ilegálními organizacemi a jejich členy, protože práce by se buď stala nepřehlednou a byla by pouhým jednoduchým výčtem jmen, nebo by naopak nabyla příliš velkého rozsahu.

Stejně tak jsem se nemohla zmínit o všech vyšetřovatelích, kteří v Uherském Hradišti působili. Pro svou práci jsem vybrala ty, kteří jsou známý a svými metodami se „proslavili“ nejenom v okolí věznice.

Jsem velmi ráda, že i v tomto tématu můžeme najít kromě utrpení a smrti také kladné hodnoty. Spolupráci a pomoc nejen vězňů a jejich rodin nebo mezi vyšetřovanými navzájem, ale i ze strany dozorců, kteří se i přes moc, kterou měli v rukách, dokázali chovat lidsky.

Cílem mé práce nebylo hledat viníky a někoho odsuzovat. Snažila jsem se o nezaujatý pohled na tuto závažnou problematiku, které ještě před několika lety nebyla a nemohla být věnována pozornost.

¹³⁹ Dokument *Kauza Uherské Hradiště*. 2006. [cit. 4.5.2011].

ANOTACE

Jméno a příjmení autora: Petra Dosoudilová

Název katedry a fakulty: Katedra historie, Filozofická fakulta

Název bakalářské práce: Komunističtí političtí vězni v Uherském Hradišti

Vedoucí bakalářské práce: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Počet znaků: 84 124 s mezerami

Počet titulů použité literatura: 17

Klíčová slova: komunismus, procesy, Uherské Hradiště, vězňové, Grebeníček, Hlavačka.

Anotace: Tato práce se zabývá problematikou komunistických politických vězňů v Uherském Hradišti. Práce se skládá ze dvou částí. První je zaměřena na obecný výklad této problematiky. Přibližuje vývoj komunistického práva, hlavní orgány politických procesů, vznik a průběh procesů. Druhá část se snaží o výklad této problematiky v Uherském Hradišti. Zde jsou popsány osudy některých vězňů a jejich vyšetřovatelů. Část práce je také věnována problému, který se objevil po pádu režimu. Tím je myšlen soud mezi bývalými vyšetřovateli a jejich oběťmi.

ANNOTATION

Firstname and surname of author: Petra Dosoudilová

Department and faculty: Department of History, Philosophical Faculty

Title of thesis: Communistic political prisoners in Uherské Hradiště

Leader of thesis: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Characters: 84 124 characters with interspaces

Number of used publications: 17

Key words: communism, trials, Uherské Hradiště, prisoners, Grebeníček, Hlavačka.

Annotation: This work deals with the issue of the communist political prisoners in Uherské Hradiště. The work consists of two parts. The former focuses on the general interpretation of this issue. It shows the evolution of the communist law, the emergence and the political organs of the communist trials, as well as the way they proceeded. The latter part attempts to interpret these issues as they occurred in Uherské Hradiště. Here are described the stories of the some of the prisoners and their interrogators. Part of this work is also devoted to the problem which emerged after the fall of the communist regime, it means the court trials between former interrogators and their victims.

Použité prameny:

1.) Prameny osobní povahy

Osobní rozhovor s Vladimírem Drábkem dne 5. listopadu 2010

2.) Internetové zdroje

Abeceda komunistických zločinů. Mučení. 2009. [online]. www.modernidejiny.cz.

Dostupné z: <<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-mucili-vezne-elektrinou-655/>> [cit. 4.5.2011].

Kauza Uherské Hradiště. 2006. [online]. www.ceskatelevize.cz.

Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10096386929-kaenza-uherske-hradiste/20656226261/video/>> [cit. 4.5.2011].

Slovácké slavnosti vína [online]. www.slavnostivinauh.cz.

Dostupné z: <<http://www.slavnostivinauh.cz/pamatky/justicni-palac-veznice-a-umprum>> [cit. 27.4.2011].

Použitá literatura:

COURTOIS, S. – WERTH, N. – PANNÉ, J.-L. – PACZKOWSKI, A. – BARTOŠEK, K. – MARGOLIN, J.-L.: *Černá kniha komunismu. Zločiny, teror, represe I.* Praha, Litomyšl: Paseka, 1999, ISBN 80-7185-194-9.

COURTOIS, S. – WERTH, N. – PANNÉ, J.-L. – PACZKOWSKI, A. – BARTOŠEK, K. – MARGOLIN, J.-L.: *Černá kniha komunismu. Zločiny, teror, represe II.* Praha, Litomyšl: Paseka, 1999, ISBN 80-7185-195-7.

GEBAUER, F. – KAPLAN, K. – KOUDELKA, F. – VYHNÁLEK, R.: *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989 (Statistický přehled).* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, ISBN 80-85270-24-2.

HEJL, V.: *Zpráva o organizovaném násilí.* Praha: Univerzum, 1990, ISBN 80-85207-01-X.

JOŽÁK, J.: *Dějepis. Nová doba. 4. díl.* Praha: SPL – Práce: Albra, 1999.

KAPLAN, K. – PALEČEK, P.: *Komunistický režim a politické procesy v Československu.* Brno: Barrister & Principal, 2001, ISBN 80-85947-75-7.

NAVARA, L. – KASÁČEK, M.: *Příběhy třetího odboje.* Brno: Host, 2010, ISBN 978-80-7294-341-8.

O procesech a rehabilitacích I. (Zpráva „Pillerovy komise“ o politických procesech a rehabilitacích v Československu v letech 1949 až 1968). Brno: FLORENC, 1990, ISBN – sine.

POSPÍŠIL, J.: *Hyeny v akci.* Vizovice: Lípa, 2003, ISBN 80-86093-68-9.

Potlačená zpráva (Zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-68). Wien: Europa-Verlag, 1970, ISBN – sine. Úvod a závěr Jiří Pelikán.

Uherské Hradiště. Královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007, ISBN 978-80-239-987-3.

Články v tisku:

Causa Grebeníček, Hlavačka, Zavadílek. In: Mukl. 2/2002, č. 55, s. 13-16.

ČECH, P.: *Zažil psychický teror. Vladimír Drábek z Kudlovic v uherskohradištské věznici kryl kamaráda. In:Dobrý den s Kurýrem. 1. únor 2010, s. 5.*

Použité tabulky:

Tabulka č. 1: Trest smrti - vykonán	13
Tabulka č. 2: Trest smrt – uložen, ale nevykonán	14
Tabulka č. 3: Nepodmíněný trest odnětí svobody	14
Tabulka č. 4: Podmíněný trest odnětí svobody.....	15
Tabulka č. 5: Jiný trest.....	15
Tabulka č. 6: Trest neuložen.....	16
Tabulka č. 7: Propadnutí věci	16
Tabulka č. 8: Propadnutí majetku	17
Tabulka č. 9: Peněžitý trest.....	17